

**O'zbekiston Respublikasi Xalq Ta'limi
Vazirligi**

**Navoiy davlat pedagogika instituti
«Tabiatshunoslik» fakul'teti**

«Geografiya va iqtisodiyot nazariyasi» kafedrası

“Iqtisodiyot yunalishidagi kasb-hunar kollejlarda maxsus iqtisodiy fanlarni o'qitish
metodikasi ” *mavzusidagi*

BITIRUV MALAKAVIY ISHI

**Bajardi: «Tabiatshunoslik» fakul'teti
«Geografiya va IBA» bo'limi
4-“B” ko'rs talabasi
Saidaxmedov Obid Andreevich**

ILMIY RAXBAR :
O'qituvchi. O'rakov T.M.

Bitiruv malakaviy ishi kafedradan dastlabki himoyadan o'tdi.

_____sonli bayonnomasi “ _____ ” _____ 2012 yil

Navoiy-2012 y

**O'zbekiston Respublikasi Xalq Ta'limi
Vazirligi
Navoiy davlat pedagogika instituti
«Tabiatshunoslik» fakul'teti
« Geografiya va iqtisodiyot nazariyasi » kafedrası**

«Himoyaga qo'yilsin»

Kafedra mudiri _____
2012- yil «_____» _____

BITIRUV MALAKAVIY ISHI

**Mavzu: : *“Iqtisodiyot yunalishidagi
kasb-hunar kollejarida maxsus iqtisodiy fanlarni o'qitish
metodikasi ”***

Tayyorladi : _____

Rahbar : _____

Taqrizchi : _____

Himoya sanasi :

2012yil «_____» _____

DAK bahosi :

DAK xulosasi :

Navoiy- 2012 yil

Mundarija

Mavzu: «*Iqtisodiyot yunalishidagi kasb-hunar kollejlari*da maxsus iqtisodiy fanlarni o'qitish metodikasi »

№	Yoritiladigan asosiy masalalar	betlar
1	Kirish	1-2
	1-bob: Maxsus fanlarni o'qitish metodikasi, fanning vazifalari va ilmiy asoslari.	3
1.1	Iqtisodiy fanlarni o'qitish metodikasi, fanning predmeti vazifalari.	3-8
1.2	Dars o'tish metodlari va unga turli jihatdan yondashish.	8-12
1.3	Dialektika ining tamoillari va o'quv jarayonini tashkil qilish.	12-14
	2-bob: Uzliksiz ta'lim tizimida dars o'tishning xususiyatlari.	15
2.1	Kadrlar tayyorlash milliy dasturi.	15-16
2.2	Akademik litseylar va kasb-xunar kollejlari uzliksiz ta'lim tizimining tarkibiy qismlari.	17
2.3	Kadrlar tayyorlash va dars berish mazmunini uzgartirish davr talabi.	18
	3-bob: Iqtisodiy resurslar va jamiyat ehtiyojlari mavzusida seminar mashg'ulotiga tayyorgarlik kurish va uni o'tkazish.	19
3.1	Seminar darsi va uni o'quv jarayonida tutgan o'rni.	19-23
3.2	Na'munaviy seminar mashg'uloti iqtisodiy resurslar va jamiyat ehtiyojlari.	24-58
	Xulosa	59-60
	Foydalanilgan adabiyotlar ruyhati.	61
	Ilovalar	62-66

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Ta'lim-tarbiya va kadrlar tayyorlash tizimini tubdan islox qilish barkamol avlodni etkazish to'g'risida»gi farmoni, (08.10.1997 yil) «Ta'lim to'g'risi»dagi qonuni va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»ni hayotga tadbiq etish davlat siyosatining ustivor yo'nalishlaridan biriga aylandi.

Ushbu dasturiy xujjatlarda kadrlarning mamlakatimizni iqtisodiy ravnoq topishini rol o'ynashi hisobga olingan. Shu nuqtai nazardan kelib chikib mamlakatimizda ta'lim tizimini isloh qilishning qonun-qoidalarida amal qilgan xolda turli yunalishlar bo'yicha pedogoglar tayyorlashga kirishildi. Shu jumladan professional o'qituvchi pedogoglar tayyorlash xam qo'yilgan vazifani amalga oshirishning muhim bug'ini hisoblanadi.

Kadrlar tayyorlashdagi asosiy maqsad zarur bilimlarni o'zlashtirish bilan birga talablarning intellektual qobiliyatlarni rejalashtirish ularda mustaqil tanlash va qaror qabul qilishi ko'nikmasini hosil qilishdir.

Bu borada Toshkentdagi Simpoziumlar saroyida 2012 yilning 17-fevral kuni Prezidentimiz Islom Karimov tashabbusi bilan tashkil etilgan «Yuksak bilimli va intellektual rivojlangan avlodni tarbiyalash-mamlakatni barqaror tarakkiy etirish va modernizatsiya qilishning eng muxum sharti» mavzusidagi xalqaro konferentsiya bulib, bu forrumda kuplab yirik xalqaro tashkilotlar va moliya institutlari va dunyoning 48 davlatidan ta'lim tizimi raxbarlari, olimlari xamda mutaxassislari ishtirok etdi.1

Konferentsiya uzluksiz ta'lim va yosh avlodni barkamol etib tarbiyalashning milliy modelini yaratishda O'zbekiston tajribasini o'rganishga bagishlandi.

Bunda O'zbekiston birinchilardan biri bulib, 12- yillik majburiy ta'limga utganligini, xozirgi vaktida mamlakatimizda 1396 ta kasb-xunar kolleji va 141 ta akademik litseylar faoliyat kursatayotganligini, mamlakatimizda yaratilgan va muvaffakiyatli amalga oshirilayotgan, butun dunyoda «O'zbek modeli» deb tan olingan kadrlar tayyorlash modeli uz samarasini berayotganligi kayd etilgan

Jamiyatning taraqqiyot darajasi davrimizning axborat asriga aylanishi iqtisodiyotdagi tarkibiy o'zgarishlar shuni ko'rsatadiki, yoshlarni yetuk vaziyatni tezda baxolaydigan har qanday holatda xam to'g'ri va oqilona qaror qabul qila oladigan malakaviy mutaxassis qilib tayyorlay oladigan fakat an'anaviy usullarga tayanib dars o'tish yetarli emas. Bu esa ta'lim tizimida jaxon bakalauriyat yunalishi buyicha ta'lim olayotgan talabalarga mutaxassislik fani sifatida maxsus fanlarni o'qitish metodikasi darsi o'itiladigan bo'ldi.

Respublikamizda iqtisodiyotni erkinlashtirish va bu sohadagi islohatlarni yanada chuqurlashtirish bilim olishga iqtisodiy sir asrorlarni o'rganishga bo'lgan

harakatni fann chuqur o'rganishga bo'lgan talablarni ham kuchaytiriladi. Bu esa o'z navbatida iqtisodiy qonunlarni yaxshi biladigan turli vaziatlarni

Taqoslash iqtisodiy resurslar cheklanganligi sharoitda samarali xo'jalik yuritish uchun muqobil vaziatlarni to'g'ri tanlash va qaror qabul qilish malakasiga ega bo'lgan iqtisodchilar tayyorlanishiga mutaxassislik fani sifatda maxsus fanlarni o'qitish metodikasi darsi o'qitilgan bo'ladi.

Iqtisodiy fanlarni yoshlarga o'rgatish uchun o'qituvchilarning o'zi bu fanni yaxshi bilishi dars berish metodlarini mahorat bilan qo'llay olishi talab etiladi.

Malumki iqtisodiyotdagi tarkibiy o'zgarishlar o'z navbatida ishchi kuchini ham alohida talablar qo'yildi. Yani ishchilar malakasi mohiyati talabining o'zgarishiga moslashuvchan o'z malakasini oshirishga intiluvchan bo'lishi talab etiladi. Ishchi kuchiga bo'lgan talablarni talablar chuqur idrok etilishi mustaqil izlanish fikrlash turli qarashlarni taqoslash tahlil qilishga oqilona xulosa chiqarishga o'rganilisji lozim. Jahon pedagogikasiga diqqat etibor talabalarda anashu xislatni hosil qilish va tarbiyalashga qaratilgan.

Tajriba talablarda aynan ana shu xislatlar ko'nikmalarni hosil qilishda dars berishning integratif metodlarni qo'llash ijobiy nateja berishni ko'rsatadi. Bu uslublar dars o'tishni dialog tarzda amalga oshirishda ayniqsa talablarni darsga faol qatnashishini taminlashga qaratilgan.

Bu borada iqtisodiy fanlarni o'qitish metodikasi fani o'ziga xos o'rin tutadi, va talabalarining iqtisodiy fanlarni chuqur o'rganishlariga yordam beradi.

Iqtisodiyot sir asrorlarini chuqur o'rganish avvalo iqtisodiyot nazariyasi fanini qolaversa boshqa fanlarni ham chuqur bilishni talab qiladi.

I-bob: Maxsus fanlarni o'qitish metodikasi faning predmeti vazifalari va ilmiy asoslari.

1.1 Iqtisodiy fanlarni o'qitish metodikasi fanning predmeti, maqsadi vazifalari.

Mamlakatimizda hozirgi paytda yoshlarga talim va tarbiya berishga aloxida e'tibor qaratilmoqda. Ta'lim tarbiya hamisha jamiyat taraqqiyotining asosi bo'lgan. Chunki inson jamiyatidagi barcha munosabatlar aloqalarning markazida turadi. Fan-texnika va axborotdagi revalutsiya inson va uning ilmutarifi patensionalini ijtimoiy iqtisodiy taraqqiyotinig hal qiluvchi omiliga aytiladi.

Jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichi uchun iqtisodiy o'sish omillarining sifat jihatidan takomillashib boorish jarayoni xosdir. Fantexnika taraqqiyotining ilg'or natejalarni qo'llash ishlab chiqarishni intesivlashtirish yuqori samarali texnika texnologiyadan foydalanish bilan bir-qator eng muhumi yuqori malakali mutaxassislar tayorlash bu boradagi muhum yo'nalishlar hisoblanadi. Barqaror iqtisodiy o'sishni taminlash xalqaro mexnat taqsimotida munosib o'rin egalash, milliy iqtisodiyotning raqobatdoshligini taminlash ma'lumotlarni ko'p jihatdan ish kuchining bilimi malakasi, vaziatga qarab ish tuta olishiga bog'liq.

Kelajakda erishishimiz lozim bo'lgan buyuk maqsadlarga erishish uchun eng avvalo yuqori malakali, zamon talabiga javob beradigan mutaxassis kadrlar tayyorlashimiz kerak.

Bu borada Toshkentdagi Simpoziumlar saroyida 2012 yilning 17-fevral kuni Prezidentimiz Islom Karimov tashabbusi bilan tashkil etilgan «Yuksak bilimli va intellektual rivojlangan avlodni tarbiyalash-mamlakatni barqaror tarakkiy etirish va modernizatsiya qilishning eng muxum sharti» mavzusidagi xalqaro konferentsiya bulib, bu forrumda kuplab yirik xalqaro tashkilotlar va moliya institutlari va dunyoning 48 davlatidan ta'lim tizimi raxbarlari, olimlari xamda mutaxassislari ishtirok etdi.1

Konferentsiya uzluksiz ta'lim va yosh avlodni barkamol etib tarbiyalashning milliy modelini yaratishda O'zbekiston tajribasini o'rganishga bagishlandi.

Bunda O'zbekiston birinchilardan biri bulib, 12- yillik majburiy ta'limga utganligini, xozirgi vaktida mamlakatimizda 1396 ta kasb-xunar kolleji va 141 ta akademik litseylar faoliyat kursatayotganligini, mamlakatimizda yaratilgan va muvaffakiyatli amalga oshirilayotgan, butun dunyoda «O'zbek modeli» deb tan olingan kadrlar tayyorlash modeli uz samarasini berayotganligi kayd etilgan

Biz oldimizga qo'ygan qanday vazifa qanday muammoni yechish zaruriyati tug'ilmasin ,gap oxir oqibat baribir kadrlarga borib tarqalaverdi.Mubolag'asiz

aytish kerakki bizning kelajagimiz mamlakatimiz kelajagi o'rniga kim kelishiga yoki boshqacharoq aytganda , qanday kadrlarni tayyorlashga bog'liqdir.

Mamlakatimizda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risidagi qonun" va 1997 yildan kuchga kirgan kadrlar tayyorlash "Milliy dasturi" bo'yicha butun ta'lim tizimi isloh qilinar ekan , asosiy diqqat ana shunday saviyadagi kadrlar tayyorlashga qaratilgan.

Yoshlar tarbiyasi hamda ularni tarbiyalashda ta'lim tizimining naqadar ahamiyatga egaligi prezidentimizning Yevropa xafsizlik va hamkorlik tashkilotining "Talim kelajakga yo'naltirilgan sarmoya" mintaqaviy konferensiyasi ishtirokchilarga yo'llangan tabrigi jumalardan ham anglash mumkin.

Hozirgi paytda bir haqiqatni har qachongi dekho'ra teran anglab olish muhim ahamiyatga ega.Samarali ta'lim tizimini yaratmasdan turib jamiyatni isloh etish bo'yicha belgilangan vazifalar ijrosini tasavvur etish qiyin. Ushbu sohaga ustivor ahamiyat berishi shubhasiz. Uning kelajagi taraqqiyoti uchun zamin hozirlashdir.

Bilimdan mutahassis kadrlarni tayyorlash,inson salohiyatini yuzaga chiqarish esa har jihatdan ustozlarga , ularning bilimdonlik bilim o'qitish jarayonini tashkil qilish va dars berishga bog'liq. Shuning uchun ham o'quv jarayonini tashkil etish talabalarning chuqur bilim olishiga yordam beruvchi o'quv uslublarni qo'llashga aloxida etibor qaratmoqda.

Hozirgi davrda o'quv jarayonini tashkil etish o'qtuvchidan faqat chuqur bilimdagina emas balki pedagoik mahoratga ega bo'lishlarini , dars berishning turli metodlarini bilishni hamda o'z ustida tinmay ishlashni talab etadi.

Har bir insonning hayoti asosini iqtisodiy faoliyat tashkil etar ekan tabiyk ihar bir odamdan iqtisodiy fikrlashni o'rganishtalab etiladi.Bozor iqtisodiyotiga o'tish bilan bu talab yanada kuchaydi. Farzandlarimizning yoshlikdan iqtisodiy fikrlay bilishi uchun mamlakatimizda o'rta maktabdan boshlab iqtisodiy bilim asoslarini o'rganishga kirishadi.

Oliy o'quv yurtining ayniqsa iqtisodiy yunalishdagi o'quv yurtining talabalari esa iqtisodiy fikrlashnigina emas keng-keng doiradagi iqtisodiy muommalarni aniqlash,taxlil qilish iqtisodiy rivojlanish tendentsiyalariga baxo berish,bu o'rganishlar kelajakda qanday natijaga olib kelishi mumkinligini xis qila bilishi kuz ungiga keltira bilishini o'rganishi zarur.Buning uchun esa iqtisodiy fanlarni chuqur bilishi talab qilinadi.

Murakkab xujalik dunyosini aks ettiruvchi bu fanlarni o'rganish uchun to'g'ri metod tanlash muxum axamiyatga ega. Dars enbilf to'g'ri metod tanlanmasi nazariy jixatdan o'quvchining bilimi yukori bulishidan kat'iy nazar kutilgan natija bermaydi. O'qituvchining bilimi pedogogik maxorat bilan kushilgandagina o'quv jarayonini

samarali tashkil etish mumkin. Buning uchun o'quv jarayonini tashkil etishning turli metodlarini va ularning kullashning yullarini bilishimiz kerak.

Iqtisodiy fanlarni o'qitish metodikasi aynan anashu maqsadga qaratilgan. U iqtisodiy fanlarni o'rganish metodikasi va uni dars jarayonida qullash metodlarini o'rgatadi.

Dars berish metodi atamasi bilan birgalikda odatda o'qitish ,dars berish atamasi xam tez-tez qullanib turadi.

Dars berish metodikasi predmeti bu dars berish jarayonining uzidir. (metod) atamasi yunoncha (metxodos tadqiqot yoki bilish yuli nazariyasi ta'limoti) so'zidan kelib chiqqan bo'lib, tadqiqot yo'li xaqiqatga intilish bilish xarakat qilish yullari kutilgan natijaga 'hbibi usuli ma'nosini anglatadi

Odatda metodika deganda ilmiy bilish faoliyatining shakllari va metodlarini xaqidagi fan majmui tushuniladi.

Metod deganda vakelikni amaliy yoki nazariy uzlashtirish usullari tushuniladi.

O'qitish metodikasi quyidagicha tavsiflanadi. O'qitishning maqsadi uzlashtirish usuli uquv jarayoni qatnashchilarning uzaro munosabati.

O'qitish metodikasi tushunchasi.

A) Pedagogik o'qitish usullari va o'quvchining o'qish usullari hamda o'quvchining o'qituvchi bilan o'zaro bog'langanligi.

B) o'qitishning so'zlangan maqsadga erishish bo'yicha hamkorlikda ishlashning o'ziga, xosligi, yani o'qitish metodlari belgilangan maqsadga etish uchun ta'lim vazirlarining hal etishda o'quvchi va o'qituvchilarning hamkorlikdagi faoliyatidir. Ta'lim metodlari bir tomondan obyektiv xarakterga ega bo'lib qaysi pedagogik q'lashidan qat'iy nazar doimiy amal qiladigan mustahkamlaydigan qonun qoidalar bilan bog'liq. Ikkinchi tamondan subyektiv xarakterga ega bo'lb u pedagog shaxsi o'quvchi talabalarning o'ziga xos tomonlari aniq sharoit bilan belgilanadi.

Har bir insonning hayoti asosini iqtisodiy faoliyat tashkil etar ekan, tabiiyki har bir odamdan iqtisodiy fikrlashni o'rganish talab qilinadi.

Metodlarning obyektiv jihatlarida barcha didaktik, qoidalar, qonunlar, tamoyillar, tariflar, mazmun butunligining doimiy komponentlari, o'quv faoliyatining shakllariga xos bo'lgan umumiy taminlar aks etadi. Metodlarning subyektiv jhati pedagogik shaxsi uning mahorati talim oluvchilarning o'ziga xosligi va aniq sharoitga bog'liq.

Karimov .I.A. Barkamol avlod orzusi-T...,"Sharq " 1998,83 bet

I.A.Karimov Yevropa xavsizlik va hamkorlik tashkiloti "talik kelajakga yo'naltirilgan sarmoya" mintaqaviy konferensiya ishtirokchilarga yo'nalgan tartib-2004yil. № 28

1.И.Каримов «Yuksak bilimli va intellektual rivojlangan avlodni tarbiyalash-mamlakatni barqaror tarakkiy etirish va modernizatsiya qilishning eng muxum sharti» mavzusidagi xalqaro konferentsiya

Дустлик байроги газетаси.21-февраль 2012 йил 15-сон.

Metod nihoyatda serqirra bo'lib juda ko'p komponentlarni jamlaydi. Murakkabligi uchun ham metodni yagona manoga ega tarzida ifodalash qiyin shu bois metodning mazmun mohiyatini sifatlarini soddalashtirgan variantdagi tariflarda berishga to'g'ri keladi.

Sharq mutaffakirlari ham bilishning metodlariga katta etibor qaratilganlar, o'quv jarayonini tashkil etish va o'itish metodlari alohida etibor bergan alloma Aristotildan so'ng "Ikkinchi muallim" deb nom qozongan Abu Nosir Farobiy o'qitish metodlari haqidagi raktatlarida ta'lim duvchilarga turli bilimlar berish bilan birga mustaqil holda bilim olish yo'llarini ham ko'rsatgan, bilim olish zarurligiga shak-shubhasiz ishontirish lozimligini takidlagan.

Hozirgi terminlardan foydalanib sharqning qomusiy alomalarining o'qitish metodlarini bilishning umumiy qonuniyatlariga muvoffiqligini aniqlasa bo'ladi, ular foydalangan o'qitish metodlari bir necha guruhlariga ajratish mumkin. Bular Ibn Sino qo'llagan ko'rgazmalari tajribalari metodlari Abu Rayhon Beruniy, Ali Xorazmiyning ko'nikma va malakalarni shakllantirish metodlari Fareobiy va Al Xorazmiylarning bilimlarini tekshirish metodlari va boshqalar. Ular hammasi o'quvchi talabalarning faoliyatini kuchaytirish mantiqiy tafakkurni rivojlantirish maqsadini ko'zlagan.

Metodika va uning maqsadi.

Metodika pedogogikaning tarkibiy qismi (Pedagogika yunoncha paidogogika) bo'lib insonni shakllanishiga muayyan maqsad sari qaratilgan sistematik faoliyat to'g'ridagi hamda talim tarbiya berishning muzmuni, shaklo va metodlari haqidagi fandir. Meyalogiya esa (yunonch, metod va logiya so'zlaridan) faoliyatining tarkibi, mantiqiy tuzilishi, metod va vositalari haqidagi ta'limotdir.

Metodika qisqacha qilib aytganda malum bir fanni o'rganish o'qitish metodlari maqsadi iqtisodiyot nazariyasi ta'lim berishning qonuniyatlari turli metodlarni o'rganishdir. Boshqacha aytganda metodika bu darso'tishda o'qituvchiga qo'yiladigan talabni realizatsiya qilishni amalga oshiradigan turli metodlarning majmuidir.

Bozor iqtisodiyotiga o'tish iqtisodiyotga davlata aralashuvining qisqarib nodavlat tarmoqlarning rivojlanishi mamlakatimizni jahon iqtisodiy tizimiga integratsiyasi talim tiizmini ham isloh qilish hozirgo zamon ta'lim tizimi oldida to'rgan masalalarni qayta ko'rish chiqishni taqazo etadi.

Shuning uchun ham mamlakatimizda iqtisodiy ta'lim –tarbiya berishga maktabdan boshlab alohida etibor qaratmoqda. Barcha kasb ta'limi yo'nalishidagi bakalavirlar uchun "maxsus fanlarni o'qitish metodikasi o'rganilishi zarurbo'lgan

asosiy predmetlardan biri hisoblanad. Iqtisodchi pedagoglar tayorlashda esa maxsus fanlar iqtisodiy fanlar bo'lib ana shu fanlardan dars o'tish metodikasi o'rganiladi.

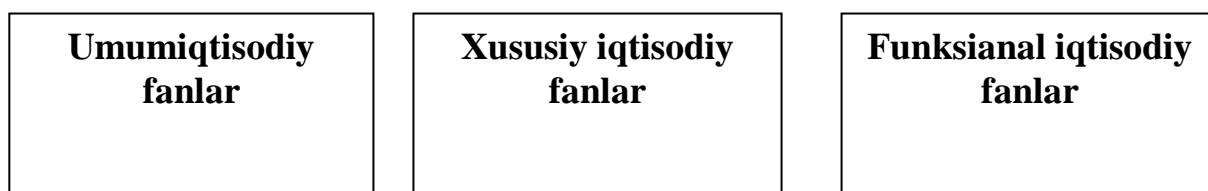
Dars o'tish o'qituvchidan fanni puxta bilishgina emas- balki o'z bilimni ustalik bilan talabalar ongiga yetkazishi bilan ham talab qiladi.

Talabalar fanni puxta o'zlashtirishlari uchun uni o'rganishda qo'llaniladigan metodlar katta ahamiyat kasb etadi. Shu sababli iqtisodchi pedagoglar iqtidosiy fanlarni o'rganish metodlarni puxta egalashlari ularni mahorat bilan qo'llay bilishlari kerak.

Maskur fanning maqsadi kasb ta'lim yo'nalishi bo'yicha tahsil olayotgan talabalarni fanni o'rganishda qo'llaniladigan ananaviy va intiraktif metodlar bilan tanishtirish va kelajakda o'z faoliyatlarda o'rgatishdir. Iqtisodiy fanlar faqatgina nazariy emas, amaliy fanlardir. Ular bevosita amalyotga tayanadilar aniq malumotlar dalillar raqamlar hisob-kitoblarga asoslanadi. Shuning uchun iqtisodiy bilimlarni o'rganish, iqtisodiy bilimlarni o'rganish iqtisodiy tafakkurni shakllantirish real iqtisodiy jarayonlar asosida amalga oshiriladi.

Iqtisodni o'rgatuvchi, iqtisodiy bilim beruvchi fanlar xilma-xil.

Iqtisodiy fanlarni o'rganish obyektini miqqiyosi, iqtisodiy bilimlarni qamrab olishi jihatdan shartli ravishda 3-guruhga bo'lish mumkin

1. Umumiqtisodiy fanlar. Ular iqtisodiyotni unga xos bo'lgan iqtisodiy qonunlar tamoyllarning amal qilishni yaxlit holda o'rganadi. Bularga eng avvalo iqtisodiyot nazariyasi fani kiradi.

2. Xususiy iqtisodiy fanlar. Bular mikroiqtisodiyot, makroiqtisodiyot, milliy iqtisodiyot, ijtimoiy iqtisodiyot, mehnat iqtisodiyoti va boshqalar bo'lib ular iqtisodiyotning u yoki bu sohalarini o'rgatadi.

3. Funksional iqtisodiy fanlar. Bu fanlarga bugalteriya hisobi, moliya, audit, moliyaviy taxlil, soliq sug'urta, menejment, bank ishi va boshqalar kiradi. Odatda ular ko'proq mutahassislik fanlari sifatida o'rganadi.

Kasb ta'limi yo'nalishida o'qiydigan bakalavurlar bug'alteriya hisobiva audit moliyaviy tahlil soliq va soliqqa tortish, bank ishi moliya va boshqa iqtisodiy fanlarni pedagogikasini chuqur o'rganishlari zarur Iqtisodiy fanlarni o'qitish metodikasi fani oldiga qo'yiladi.

- Xo'jalik yurutiluvchi subyeklardan boshlab, butun jamiyat miqyosida uzliksiz kuzatish olib borish, ma'lumot axborotlar to'plashni naqadar zarurligini talabalar ongiga yetkazish.
- Talabalarga yurituvchi subektlardan boshlab, butun jamiyat miqyosida uzluksiz kuzatish ishlash taqoslash, qiyosiy xarakteriska berish taxlil qilish o'rgatish.
- Hodisalar va jarayonlarni chuqur o'rgatish, iqtisodiy rivojlanish tendensiyalariga baho berish va xulosalar chiqarish.
- Iqtisodiy fikrlay bilish, mustaqil fikr yuritish o'z nuqtai nazarini asoslashga o'rgatish.
- Iqtisodiy fanlarni o'rganish uchun tadbiriq etiladigandars o'tish metodlari bilan tanishtirish.
- Fanning predmetini o'rganishda qo'llanadigan metodlar bilan dars o'tish metodlarini to'g'ri bog'lay berish.
- Iqtisodiyot nazariyasi va boshqa iqtisodiy fanlarni puxta o'rganganligi.
-

1.2 Dars o'tish metodlari va unga turli jihatdan yondashish.

O'qitish metodlarini serqirraligi murakkab tuzilishga eg aekanligi unga turli jihatdan yondashuvlarga o'z ifodasini topadi.

Didaktik tatqiqotlar mashg'ulot o'tkazishni didaktik jarayon sifatida o'rganadi.

Unga ko'ra :

O'qitish metodlari tizimi dinamikada, harakatda ta'lim tizimida hisobga olgan holda o'zgaradi rivojlanadi deb qaraladi.

Barcha metodlar bir-biri bilan aloqador. biri ikkinchisini to'ldiradi.

1. Dastlab, dars berish metodlarini tasniflashga ananaviy jihatdan yondashilib o'rganiladigan bilim manbalariga ko'ra guruhlariga ajratilgan. Bunday guruhlarning ijrosi qadimgi falsafiy va pedagogik qarashlarga borib tarqaladi. Bunday manbalar qadimda 3-ta sinash ya'ni praktika, ko'rgazmali, og'zaki ifodalangan. Jamoat taraqqiyoti tufayli keyinchalik unga kitob bilan ishlash qo'shildi. So'ngi 20-yil mobaynida hayotga shuningdek ta'limga shiddat bilan yangi metodlar qog'ozsiz axborot manbai vidiokompyuter tizimi kirib keldi.

2. Shunday qilib hozirgi paytda o'rganoladigan bilim manbalariga ko'ra metodlar 5-guruhga bo'linadi.

1. Amalda sinash tajriba metodi, tajriba o'tkazish jarayonida qatnashish mehnat ishlab chiqarish. Ko'rgazmali namoyish qilish metodi o'quvchi talabalar tomonidan ko'zatish amalyot o'tkazish.

2. Og'zaki so'z orqali ifodalanadigan metod.
Tushuntirish ongiga yetkazish;

Himoya qilish;
O'zaro fikr almashuv;
So'xbat o'tkazish ;
Yo'l-yo'ruq ko'rsatma berish;
Maruza;
Munozara;bahs;

3. Kitob bilan ishlash

O'qish, o'rganish, tezda ko'rib chiqish;
Tstata keltirish va uni ustida ishlash;

4. Vidio metodi

Kompyuter mashq,test yechish;

Nazorat o'tkazish;

O'quv filmlarni tayyorlash va nomayish etish;

Axborat texnologiyalarga asoslanib ishlab chiqarilgan dasturlarasosida kompyuterda iqtisodiy ko'rsatkichlarni hisoblash ualr omillari tasvirini o'rganish;

Multimedia asosida taqdimodtayyorlash, namoyish etish va boshqa shu kabilarni qamrab oladi;

3. Pedagog olimlar o'quv jarayonini tashkil qilish maqsadlari va uni amalga oshirish bosqichlariga ko'ra dars o'tish metodlarni quyidagi guruhlarga ajratadi:

Bilimni egallash

Malakali va ko'nikmalarni shakllantirish olingan va bilimni amalda qo'laash

Ijodiy faoliyat

Olingan bilimni mustahkamlash

Bilim malaka va ko'nikmalarni tekshirish metodi.

Guruhlashdan ko'rinib turibdiki u dars jarayonini tashkil qilishning klassik sxemasi asosida qurilgan. Bundan asosiy maqsad pedagoglarga o'quv – tarbiya jarayonini amalga oshirish va metodlar majmuini soddalashtirishga qaratilgan

4. Psixologik nuqtai nazardan, bilimlarni o'zlashtirish metodlarni quyidagi guruhlarga ajratish mumkin.

5. Idrok etish bilim faoliyati xarakterga ko'ra metodlar 4-guruhga bo'linadi.

a) Tushuntirishillyustratif

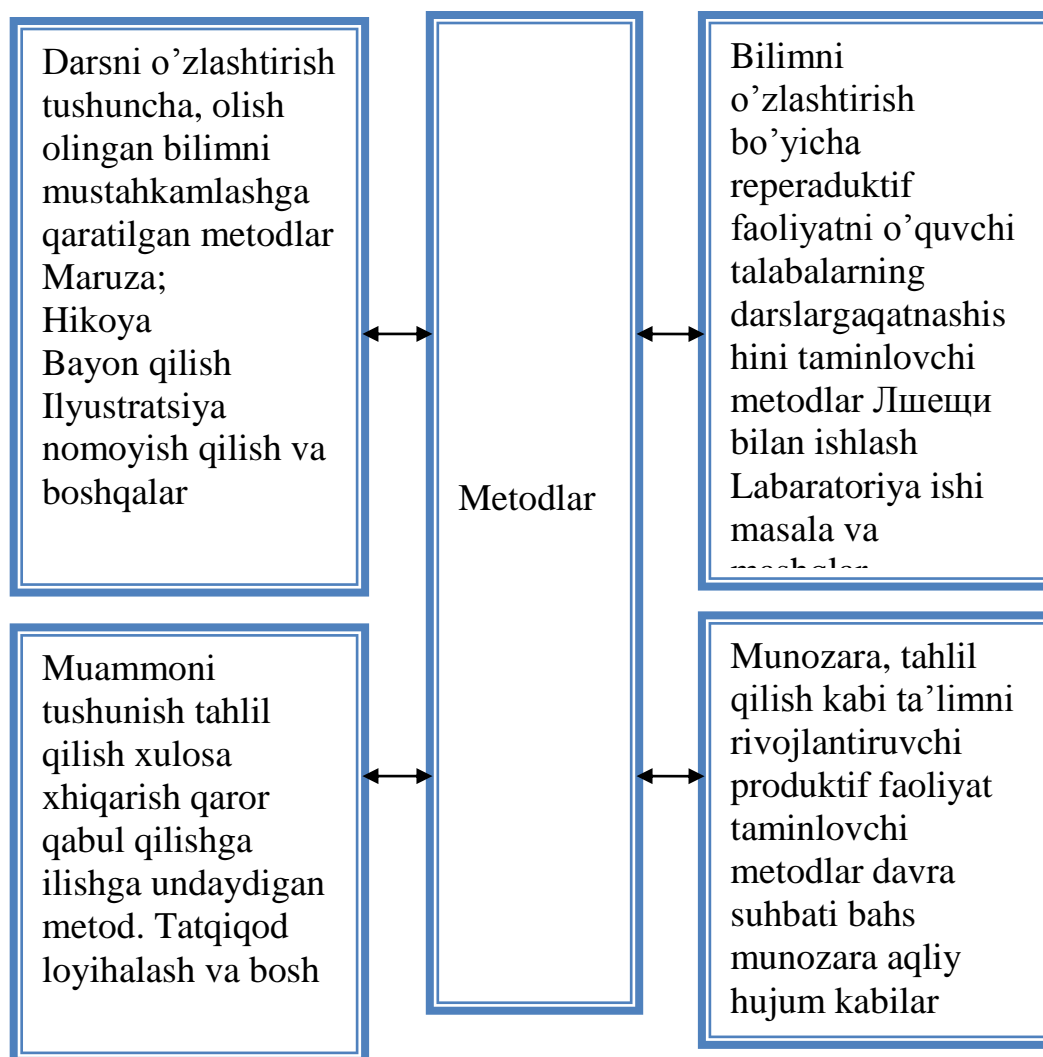
1. Tushuntirish

2. Illyustiratif

3. Axborat

4. Retseptiv

Bu metodlarning xarakterli xususiyatlari bilimlar tayyor holda tavsiya etilishdir. Bu metodlar bilimlarni iqrok qilish, tushinish hotiraga joylashtirishga qaratilgan .

O'quv jarayonida axboratlarning turli manbalari qo'llaniladi. Bayon qilish ham induktiv, ham deduktif yo'l bilan olib borilishi mumkin. Bu metodning mazmunini unga xos bo'lgan quyidagi xususiyatlar bilan ajralib turadi.

Bilimlar o'quvchi, talabaga tayyor holda beriladi.

O'quvchi turli usullar bilan bu bilimlarni o'quvchi talabalar tomonidan qabul qilishni tashkil etadi.

b) Repraduktif metod.

Bu metod talabalarni olgan bilimlarni anglash tushunib yetishlarini eslab qolishlarni taminlashga qaratilgan. Olingan bilimni mustahkamligi tez-tez

takrorlash yo'li bilan taminlanadi. O'qitishning reprodutif metodi quyidagi jihatlari bilan ajralib turadi.

O'qituvchi bilimni tayyor holda yetkazish.

Faqat bayon qilish bilan cheklanmasdan uni tushuntiradi ham. O'quvchi talabalar bilimlarni tushunib o'zlashtiradilar. O'zlashtirishning mezomi bilimlarni xotiraga to'g'ri tiklashdir.

O'zlashtirishning mustahkamligi axborotni ko'p marta qaytarish yo'li bilan taminlanadi.

Har ikki metodning afzaligi qisqa muddatda ko'p kuch sarflamay katta hajmdagi axborot va bilimlarni o'quvchi talabalarga yetkazishni taminlash imkoniyatiga takrorlash orqali erishiladi.

Inson faoliyati tabiatdan reprodutif ijrochi yoki ijodiy bo'lishi mumkin. Reprodutif faoliyat ijodiy faoliyatga turtgi beradi uning boshlanishi bo'ladi. Shuning uchun uni ta'limda qo'llashni nazar- pisand qilmaslik, mensimaslik noto'g'ri. Shu bilan birga uni haddan tashqari keng qo'llash ham to'g'ri emas.

Eng maquli ularni boshqa metodlar bilan birgalikda qo'llashdir.

v) Muammoli bayon qilish metodi.

Bu metodda:

Bilim mustaqil ravishta egallanadi.. O'qituvchi axborotni o'rganish yoki egallashga turli metodlar yordamida mustaqil ishlashni tashkil etish.

O'quvchi talabalar mustaqil fikr yuritishi.

Masala muammoli vaziyatlarni tahlil qilish taqsimlash umumlashtirish xulosa chiqarishga o'rganiladi. Natejada talabalarning anglay yetilgan puxta bilim shakllanadi.

O'quvchi talabalar ko'pincha murakkab muammoni mustaqil hal qilisha olmaydi. Ular ga o'qituvchi ko'mak beradi. O'quv faoliyati o'qituvchi – o'quvchi, o'quvchi – o'qituvchi sxemasida amalga oshadi. Bilimlarning ma'lum bir qismini o'qituvchi talabalar mustaqil o'qishadi.

D) Tatqiqiy metodlar:

Bunadiy metod bilimni tatqiq etish jarayonida egalashni k'zda tutadi.

O'quvchi talaba o'qituvchi bilim muomila masalani aniqlaydi, uni hal qilishga vaqtning ma'lum bir qismi ajratiladi.

O'qituvchi mazmuni bayon qilmaydi. Talabalar mustaqil ravishda muammoli masalani yeshich olingan javoblarni turli variantlarini taqqoslash jarayonida mazmuni o'zgartirishadi.

O'qituvchining faoliyati muammoli masalalarni yechish jarayonini boshqarishdan iborat bo'ladi.

O'quv jarayonini yuqori intensivligi bilan olingan bilimnin gchuqur va puxtaligi amalda qo'llashni o'rganish bilan farq qiladi. Bu metodni qo'llash o'qituvchidan yuqori malaka talab etadi.

6. Didaktik maqsadlar bo'yicha dars o'tish metodlarini pedagog olimlar ikki guruhga bo'lishadi.

a) O'quv metodlarini dastlabki o'zlashtirishga imkon yaratuvchi metodlar.

b) Olingan bilimni mustahkamlah va takomillashtirishga imkon yaratuvchi metodlar.

7. O'qitish metodlarini binar va polinar guruhlariga ajratish ham mavjud.

- O'qitish dars berish metodlari;
- Axborat berish bayon qilish;
- Tushutirish;
- Ko'rsatma berish;
- Tushuntirish da'vat etish;
- Undovchi –da'vat etuvchi
- O'rganish metodlari;
- Ijro etish;
- Repiaduktif;
- Qisman ijodiy;
- Ijodiy izlanishga asoslangan metodlardan iborat.

Dialogik metodlar suhbat munazara va boshqalar .Hamkorlik shakllar bilan birga olib qaraydi, ya'ni manalogik :metodlar maruza himoya namoyish qilish.

1.3 Didaktika uning tamoyillari va o'quv jarayonini tashkil qilish.

Metodika va didaktika uzviy bog'liqdir. Metodika degan da berish faoliyatining shakllari va metodlari majmui haqidagi fan tushunilishini ko'rib o'tdik . Bu fan didaktikaning bo'limidir.Didaktika o'qitiladigan , o'rgatadigan, pedagogikaning bilim olish ta'lim va tarbiya nazariyasiga oid sohasi. U talabalarning bilm olish o'zlashtirish va ko'nikmalar hosil qilish jarayoniga xos ta'lim prinsplari, uslublari va o'quv jarayoni tashlik qilishga oid hamma masalarni o'rganadi.

Didaktika nima degan uchun o'qitish kerak degan savollar bilan shug'ullansa, metodika esa u bialn uzviy bog'liq holda qay tarzda v animalar yordanida o'qitish lozim masalalri bilan bog'liq.

Didaktika va metodikaning maqsadi ta'lim berish , o'qitish o'rganishni amalga oshirishdir.

Didaktika termini dasturi XVII asrda Chex pedagogigi Ya.A.Kamenskiy tomonidan ishlatilgan. U “Buyuk didaktika” asarida (1657yil) didaktikaning asosiy masalalarini ishlab chiqqan.

XX asr o'rtalaridan pedagogikaning alohida sohasi sifatida o'rganila boshladi.

O'zbekiston dastlab jaded maktablarida didaktika tamoyillarini ishlab chiqishga harakat qilgan.

Hozirgi kunda O'zbekistonda didaktika sohasi avvalo erishilgan yutuqlarni saqlab qolgani holda yangiliklar bilan boyitib yangi bosqichga ko'tarilmoqda.

Yoshlarga ta'lim berish jarayoni jamiyat taraqqiyoti fan-texnika taraqqiyoti jamiyatning o'z oldiga qo'ygan maqsadi bilan chambarchas bog'liq. Ta'lim va tarbiyaning mazmunini maqsadini o'zgarishi didaktika prinsplari uslublari v tashkiliy shakllarning ham o'zgarishiga rivojlanishiga sabab bo'ladi.

Barcha fanlarni o'rganishda didaktika prinsplar muhum o'rib tutadi.

Didaktik prinsplar dars mazmuni va darsni tashkil etishga tegishlidir. Didaktik tamoyillar o'qitish va o'qish jarayonini qoidalar sifatida rioya qilishi zarur.

Ular birgalikda bog'lanib ketadi, quyidagi prinsplar o'qitish va o'qish jarayonini samarali tashkil qilish bo'yicha qoidalar bo'lib ular uzoq vaqt davomidagi ular uzoq vaqt davomidagi tajribaga asoslangan.

Ta'lim berishning asosiy tamoyillari quydagilar.

Faollik tamoyillari.

Inson ta'lim olishning haqiqiy chinakkam mohiyati o'zining anliy faoliyati natijasida bilimning asoslanganligi bo'lishi kerak.

Nazariy bilim amalyotining bir biri bilan bog'liqligi.

Nazariy bilim doim kasb-hunar amalyoti bilan bog'lanishi lozim.

- Ko'rgazmalik-

Bilimlarni iloji boricha ko'rgazmali va real hayotga yaqin tarzda tatqiq etish tilim tushunarligining va ta'lim jarayonida audivizual foydalanishni bevosita ish faoliyatini va real obyektlarni o'qitishni talab qiladi. Dasturlar ko'rgazmali qurollar yordamida berilsa o'qituvchilarning o'zgartirishlari osonlashadi.

-Tushunarlilik-

O'quv metodlarning mazmuni shunday tanlangan va tuzilgan bo'lishi kerakki o'quvchilar uni o'zlashtirishga bilimlar bilan bog'lay olishni va uni tushinishda qiynalmasin degan maqsadda.

Hozirgi kunda O'zbekistonda didaktika sohasi avvalo erishilgan yutuqlarni saqlab qolgan.

O'qishdagi muvofiqiyatlar tan olinishi va baholanishi kerak. Bu o'quvchi va o'qituvchi o'rtasida doimiy aloqa bo'lishini talab qiladi. Natejada eas maxsus baholash varaqalari da qayt qilish kerak.

Didaktika tamoyillar o'qituvchi faoliyatining yo'l-yo'rug'I sifatida xizmat qiladi. Alohida olganda esa tushunarlilik prinsplarini qo'llab quvvatlaydi.

- O'qitishning asosiy xususiyatlari;
- Tushunarlikdan – tushunarsizga;
- Yaqindan – uzoqqa;
- Osondan-qiyinga;
- Aniqdan – mavhumga
- Umumiydan hususiyatga umumlashtirilgandan –yakkaga;
- Xususiydan – umumiyga

O'qish va o'qitish didaktik xatti-harakatlarga o'qituvchilarning darsga tayyorlik ko'rish, uni o'tkazish va baholash faoliyati kiradi.

Bu faoliyat quyidagi savollarga o'z ifodasini topadi.

Kimlar o'qitadi.

Kimlar o'qishi kerak, o'qitish orqali qanday maqsadlarga erishish mumkin.

Maqsadga erishish uchun nimani qanday o'qitish kerak.

Nazariy va amaliy dasturlarda quyi metodlarni qo'llab dars o'tish kerak.

Nazariy va amaliy dasturlarni qanday sharoitda o'tkazish kerak.

O'qitishni qanday tashkil etish kerak. Ko'zlangan maqsadga erishishni tekshirish uchun natejalar qanday baholanadi.

Dars berishning shakllari uslublari turli –tuman . Maqsad o'tilayotgan dars har xil talabaning ongiga yetib borsin. Bu yerda hal qiluvchi rolni didaktik sakkizburchak va o'quv jarayonining mazmunini o'ynatdi.

Sxemada ko'rinib turibdiki o'quv jarayonini qanday o'tishi qo'yilgan maqsad bilan uni amalga oshirish birligidan iborat.

O'qituvchi dars beruvchi sifatida har safaramalga oshirilgan.

Dars o'tishning uslubini tanlash quyidagilarga bog'liq.

1. O'qitayotgan guruhlarning darsga tayyorgarlik darajasi.
2. O'rganiladigan predmeti.
3. Darsda o'tilgan mavzusi.
4. O'tiladigan mavzuning mazmuni .
5. Dars o'tishda qo'llash mumkin bo'lgan texnik vositalarning mavjudligi va boshqalar.

Darsni qanday o'tish borasida aniq bir kelishda asosiy mo'ljal olishda darsni nimaga qaratilganligi muhim ahamiyatga ega.

Maqsadga erishish mo'ljalga olinadigan bo'lsa dars jarayonida qanday maqsadlarga erishish kerakligini aniq belgilab olishi lozim.

II-bob: Uzlüksiz ta'lim tizimida dars o'tishning xususiyatlari.

2.1 Kadrlar tayyorlash milliy dasturi.

O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligiga erishish iqtisodiy rivojlanishning o'ziga xos yo'lini tanlashi kadrlar tayyorlash tuzilmasi va mazmunini qaytadan ko'rib chiqishni taqazo etdi.

Ayniqsa kadrlar tayyorlash tizimining demokratik o'zgarishlar va bozor islohatlari talabalariga muvoffiq emasligi o'quv jarayonining moddiy texnika va axborot bazasi yetarli emasligi va boshqa jiddiy kamchiliklar mavjud edi.

Ta'lim-tarbiya va o'quv rayonlarining moddiy –texnika va boshqalar.

Mutahassislar tayyorlash ta'lim –tarbiya tizimi tashkil qilish muammoni hal qilingan emas edi.

Amaldagi ta'lim tizimi fan va ishlab chiqarish ta'lim zamonaviy taraqqiy topgan demokratik davlatlar talablariga javob bera olmaydi.

Mutaxassislar tayyorlash ta'lim –tarbiya tizimi jamiyatd abo'layotgan islohat yangilanish jarayonlari talablari bilan bog'liq. Maktabgacha ta'lim ham jiddiy islohatlar talab qiladi. Maktablarda va boshqa o'quv yurtlarda ta'lim jarayonining o'zidagi o'qitish uslubidagi har xil kamchiliklar oqibatida bilim berishda yuzaga kelgan nodemokratik hamda jamiyat uchun zarurli muhit shunga olib keldiki o'quvchilarda mustaqil fikrlash rivojlanmay qolgan “Oqilona hayotiy yechimlar qabul qilish uchun yetarli tayyorgarlik ko'rish kerak.

Natejada 9-11 sinflarni tamomlagan yoshlar mustaqil hayotda o'z o'rinlarni aniqlay olmadi. Chunki ularni o'zlariga ishonch shakllangan edi.

Ta'lim tizimida mavjud umumta'lim va ko'p hunar darslari o'rtasida uzviylik va vorisiylikning yo'qligi ham o'rta maktab bitiruvchilarida kasbga ishtiyoq va mehnat faoliyatiga tayyorgarlik darajasi salbiy tasir etdi. Natejada yigit va qizlar o'z qobiliyatlari, istaklari ijobiy imkoniyatlari va qobiliyatlariga, moyilliklariga monand hayot yo'lini tanlashda qator qiyinchiliklarga duch keldilar.

“Ta'lim to'g'risida” gi O'zbekiston Respublikasi qonuniga muvoffiq tizimini isloh qilish davlat va nodavlat ta'lim muassasalarini hamda ta'lim va kadrlar tayyorlash sohasida raqobat muhitini shakllantirish negizida tizimini yagona o'quv –ilmiy ishlab chiqarish majmui sifatida izchil rivojlantirish taminlash.

- Ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimi jamiyatda amalga oshirilayotgan yangilanish rivojlanish demokratik huquqiy davlat qilish jarayoniga moslash.

Kadrlar tayyorlash tizimi muassasalarni yuqori malakali mutahassislar bilan taminlash pedagogic faoliyatning nufuzi va ishtimoiy maqomini ko'tarish.

Kadrlar tayyorlash tizimi mazmunini ifoda etadi.

Ta'lim oluvchi manaviy axlodiy jihatdan tarbiyalash va marifiy ishlarning samarali shakllari ham uslublarini ishlab chiqish va joriy qilish.

Ta'lim va kadrlar tayyorlash ta'lim muassasalarni atetstatsiyadan o'tkazish va akredidatsiya qilish sifatiga baho berishning xosil tizimini joriy qilish.

Yangi ijtimoiy iqtisodiy sharoitlarda ta'limning talab qilinadigan darajasi va sifatini kadrlar tayyorlash tizimining amalda faoliyat ko'rsatishi va barqaror rivojlanishning kafolatlarini ustivorligini ta'minlovchi normative, moddiy texnika va axborat bazasini yaratish.

Ta'lim fan va ishlab chiqarishning samarali integrasalashuvi taminlash tayyorlayotgan kadrlarning miqdori va sifatiga nisbatan davlatning talablarini , shuningdek nodavlat tuzilmalari korxonalar va tashkilotning buyurtmalarini shakllantirishning mexanizmlarini ishlab chiqarishni samarali integratlashuvini taminlash tayyorlanayotgan kadrlarning miqdori va sifatiga nisbatan davlatning talabalarning shuningdek nodavlat tizimlari korxonalar va tashkilotlarning buyurtmalarini shakllantirishning mexanizmlarini shakllantirish.

Uzluksiz ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimiga byujetdan tashqari mablag'lar shu jumladan chet el investsiyalari jalb etishning real mexanizmlarini ishlab chiqarish va amaliyotga joriy etish.

Kadrlar tayyorlash sohasida o'zaro manfaatli xalqaro hamkorlikni rivojlantirish.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturi o'ziga xos uzluksiz ta'limning o'zbek modeli sifatida vujudga keldi.

**Kadrlar tayyorlash milliy dasturining maqsadi.
(1997yil 29 avgustda qabul qilindi)**

Ta'lim sohasini tubdan isloh qilish uni o'tmishdan qolgan mafkuraviy qarashlar va sarqitlardan to'la xalos etish rivojlantirgan demokratik davlatlar darajasida yuksak manaviy va axloqiy talablarga javob beradi

2.2 Akademik letsiyalar va kasb hunar kollejlari uzluksiz ta'lim tizimining tarkibiy qismi.

Mamlakatimizda amaliy oshirilayotgan ta'lim tarbiya sohasidagi keng bo'limli ishlar ta'lim tizimini isloh qilish bilan bog'liq.

Yangi ta'lim tizimining eskesidan farqi uning uzluksizligidir. Yana bir ko'zlangan maqsad o'qituvchi va o'quvchi munosabatidagi majburiy itoatkorlik o'rnini ongli intizom egallashiga erishishdir.

Respublikamizning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini taminlovchi shaxs jamiyat va davlatning iqtisodiy – ijtimoiy, ilmiy-texnikaviy va madaniy ehtiyojlarni qondiruvchi ustivor sohadir.

Aynan uzluksiz ta'lim ijodkor ijtimoiy faol manaviy boy shaxsning shakllanishi yuqori malakali raqobatdosh kadrlar tayyorlash uchun zarur sharoitlar yaratadi.

Uzluksiz ta'lim davlat ta'lim standartlariga muvoffiq turli darajadagi ta'lim dasturlarning ischilligi asosida taminlanadi va quyidagi ta'lim turlarini o'z ichiga oladi:

Umumiy o'rta ta'lim negizda o'qish muddati uch yil bo'lgan o'rta maxsus kasb hunar ta'lim uzluksiz ta'lim tizimida mustaqil tur hisoblanadi. O'rta maxsus kasb hunar ta'limi yo'nalishi akademik letsiy yoki kasb hunar kolleji o'quvchilar tomonidan ixtiyoriy tanlanadi.

Akademik letsiy davlat ta'lim standartlariga muvoffiq. O'rta maxsus ta'lim beradi.

O'quvchilarning imkoniyatlari va qiziqishlarni hisobga olgan holda ularning jadval inteltual rivojlanishi chuqur, sohalashtirish, tabaqalashtirilgan kasbga yo'naltirilgan ta'lim olishni ta'minlaydi.

Akademik letsiyalarda o'quvchilar o'zlari tanlab olgan ta'lim yo'nalishi bo'yicha bilim saviyalarini oshirish hamda fanni chuqur o'rganishga qaratilgan maxsus kasb hunar ta'limi beradi. O'quvchilarning kasb-hunarga moyilligi bilan va konikmalarni chuqur rivojlantirish tanlab olingan kasb huanr bo'yicha bir yoki bir necha ixtisosni egalash imkonini egalash beradi.

Kasb hunar kollejlari jihozlangan darajasi pedagogik tartibning tanlanganlik o'quv jarayonini tashkil etilish jihatdan yangi tipdagi ta'lim muassasalari hisoblanadi. Ular bir yoki bir necha zamonaviy kasb-hunarni egallash hamda tegishli o'quv fanlaridan chuqur nazariy bilim olish imkonini beradi. Akademik letsiyalar va kasb hunar kollejlari ta'lim olish o'quvchilarga o'z bilimlarini chuqurlashtirish va tanlangan ixtisoslikka ega bo'lishni ta'minlaydi. Akademik letsiy va kasb hunar kollejlari bitiruvchilarga davlat tomonidan tasdiqlangan namunadagi diplomlar beriladi.

Bu diplomlar ta'limning keying bosqichlarida o'qishni davom ettirish yoki egallangan ixtisos va kasb hunar bo'yicha mehnat faoliyati bilan shug'ullanish huquqini beradi.

2.3 Kadrlar tayyorlash va dars berish mazmunining o'zgartirish- davr talabi.

Fan texnika taraqqiyotining ilg'or natejalari qo'llash ishlab chiqarishni intensivlashtirish yuqori samarali texnologiyadan foydalanish mehnat omiliga yangi talablar qo'yimoqda.

Hozirgi kunda uning miqdori va sifat jihatlari o'rtasidagi nisbat keskin o'zgarib bormoqda. Barqaror iqtisodiy o'sishni taminlash xalqaro mehnat taqsimoti munosib o'rin egallash milliy iqtisodiyot raqobatdoshlarini taminlash muammolarini ko'p jihatdan ishchining bilimi malakasi vaziyatga qarab ish tuta olishga bog'liq bo'lib qolmoqda .

1998 yili YUNESKO tashkilotchilarida XXI-asrda oliy ta'lim yondashuvlar va amaliy tadbirlar degan mazmunda o'tkazilgan jahon anjumani deklaratsiyasi yangi asrda oliy ta'limga talab tezli ko'rinmalar darajasiga o'sib borishi ya'ni yosh avlod yangi bilim g'oya va kunikmalarni egallashi ijtimoiy-madaniy va iqtisodiy taraqqiyotda uning xal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini kengrok aniqlashga intilishning ko'chayishini takidlagan edi.

Mutaxxasislarning takidlashicha XXI- asr ta'lim olishda o'ziga xos davri bo'lishi ko'tilmoqda. chunki endilikda ta'lim axborotlar oqimi kuchaygan sharoitda amalga oshiriladi. Bu jarayondan albatta kasbiy ta'lim xam chetga qolmaydi.

Mustaqillik bozor iqtisodiyotiga utishimiz mamlakatimizda barcha sohalar kabi ta'lim sohasini ham islox qilish zarurligini keltirib chiqaradi. «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»da kursatilganidek O'zbekston Respublikasi davlat mustaqilligiga erishib, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishning o'ziga xos yulini tanlashi kadrlar tayyorlash tuzilmasida mazmunini qayta tashkil etishini zarur qilib quyadi va qator chora-tadbirlar kurishini ta'lim to'g'risidagi qonunni joriy etish yangi o'quv g'oyalari dasturlari tayyorlash zamonaviy didaktik ta'minotni ishlab chiqish o'quv yurtlari atestatsiyadan o'tkazishini va akreditatsiyani yangi to'rdagi ta'lim muassasalarini tashkil etishni taqoza etadi.

Dasturda takidlaganidek kadrlar tayyorlash tizimining demografik uzgarishlar va bozor isloxlarni talabalarga muvofiq etishligi o'quv jarayonining moddiy texnika va axborot bozori etarli emasligi, undagi malakali pedogogik kadrlarning etishmasligi sifatli o'quv uslubiy va ilmiy adabiyot hamda didaktik materiallarning kamligi tizimi fan va ishlab chiqarish urtasida puxta uzaro hamkorlik va uzaro foydali integratsiya yukligi va boshkalar kadrlar tayyorlashdagi muxim kamchiliklar edi.

Ta'limni mehnat bozori ixtiyojlarini ishlab chiqarishdagi o'rni katta.

3-bob: Iqtisodiy resurslar va jamiyat ehtiyojlari mavzusida seminar mashg'ulotiga tayyorgarlik ko'rish va uni o'tkazish.

3.1 Seminar darsi va uni o'quv jarayonida tutgan o'rni.

Ma'ruza bilan birgalikda amaliy mashg'ulotxam o'quv jarayonining muhim shakllariga kiradi. U ta'lim tarbiya berish xamda nazariyani amaliyot bilan bog'lash funksiyasini bajaradi.

Amaliy mashg'ulot tizimini pedagogikaga oid adabiyotlarda tor va keng ma'noda tashkil etiladi.

Amaliy mashg'ulot keng ma'noda seminar (uning barcha turlari) mashq, laboratoriya ishini umumiy holda ifodalanadi.

Seminar amaliy mashg'ulotning shakllaridan biri bo'lib;

- Ma'ruzada bayon nazariy qonun qoidalarni mustahkamlash.
- Fan bo'yicha bilimlarni kenglaytirish va chuqurlashtirish.
- Talabalarni ilmiy tatqiqot, bilish qobiliyatlarini o'stirish vazifalarni bajaradi. Seminar darsi talabalarni bilim olishlari uni puxta o'zlashtirishlari va olgan bilimlarini kelgusida real hayotga qo'llashni o'rganishlarida alohida o'rin tutadi. Shuning uchun ham, seminar darsini qiziqarli, talabalarni faol qatnashishlarini ta'minlaydigan metodlarni qo'llab, o'tish muhim ahamiyatga ega.

Ma'ruzada odatda bayon qilish yetakchi rol o'ynaydilar. Talabalar ma'ruza tenglashda passiv rol o'ynaydilar. Seminar darsida esa talabalar faol bo'lishadi. Darsda turli metodlarni qo'llash ularning faolligini taminlash imkoniyati keng.

Ma'ruza darsi manalog tarzida bayon qilishsa, seminar darsi dialog asosida olib boriladi. Odatda, seminar darsida talabalarning bilimi, o'z ustida ishlash darajasi aniqlanadi, nazorat qilinadi.

Seminar (lot seminariym- manba, ko'chma ma'noda maktab)- o'quv amaliy mashg'ulot shakllaridan biri. Asosan oily o'quv yurtlarida, ilmiy to'garak, anjumanlarda qo'llaniladi.

Ta'limning seminar shakli qadimgi Yunon va Rim maktablarida paydo bo'lgan. Keyinchalik g'arbiy Yevropa universitetlarida rivojlantirilgan. Bu universitetlarida seminar talabalarning adabiyotlar, manba ustida ishlashi vazifasini o'tagan XX asr boshlaridan seminar darslari talabalarning umumiy ilmiy dunyoqarashda, kengaytirishda, ularni muayyan fan tarixidagi muhim muammo va tadqiqotlar bilan tanishtirishda katta rol o'ynay boshlagan.

Seminarining asosan uch turi bor.

1. O'rganilayotgan fan yoki kursni chuqur o'rganishga yordam beradigan seminar darslari.
2. Ayrim muammo asosan yoki muhim mavzuni o'rganish uchun o'tkaziladigan seminar.
3. Tadqiqot xarakterlaridagi seminarlar. O'quv jarayonini tashkil etishda seminar darslari alohida o'rin tutadi. Seminar o'quv jarayonining talabalar bilimlarini mustahkamlashni ta'minlovchi, ijodiy qobiliyatlarini namoyyon qiluvhchi

shaklidir. Seminarmashg'ulotlarining maqsadi talabalarning chuqur bilim olishini ta'minlash, olgan bilimni real hayotga qo'llashga o'rgatishdir.

Buning uchun talaba olgan axborotlarni tahlil qilish, ilmiy tadqiqot o'tkazish, taqqoslash, xulosa chiqarishni bilish kerak. Seminar darsini oldiga qo'yilgan bosh maqsadga erishish uchun dars oldiga qo'yilgan qator vazifalarni amalga oshirish kerak. Bu vazifalar seminar darslari bajaradigan funksiyalarda o'z ifodasini topadi.

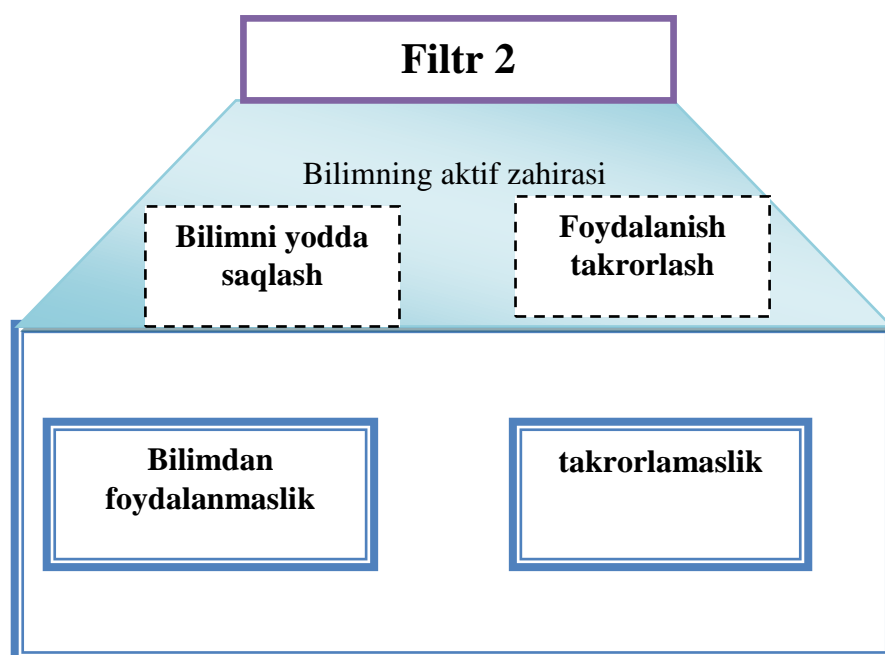
Seminar darsi quyidagi funksiyalarni bajaradi:

- Talabalarga professional ta'lim berish va tarbiyalash;
- Mustaqil ishlash malakasini o'stirish
- Mantiqiy fikrlashga o'rgatish;
- Nutqini o'stirish, ilmiy munozaralar olib borishga o'rgatish;
- Mustaqil fikr yuritish va o'z fikrini o'rtoqlashishga o'rgatish;
- O'rtoqlari fikrini tanqidiy baholashga o'rgatish;
- Talabalarni bilimni nazorat qilish va baholash;
- Nazariy olgan bilimlarini amaliyot bilan bog'lash.

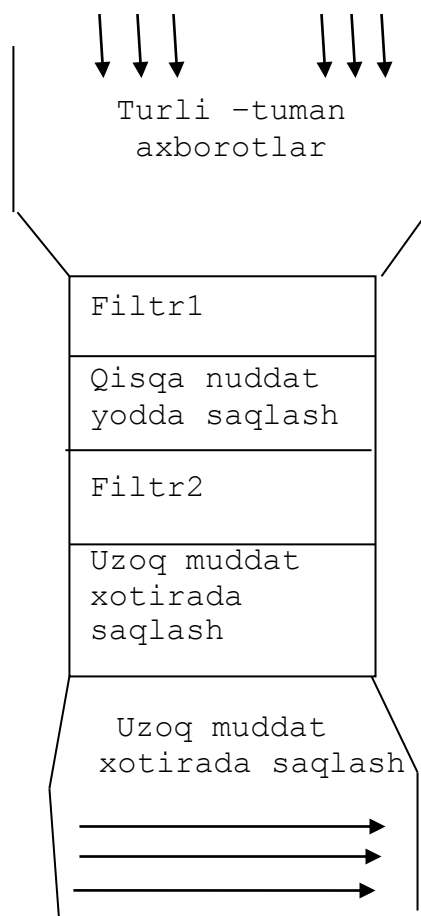
Inson xotirasi- bu bizning biokompyuterdir. Odatda, yangi axborotni qabul qilganekanimiz, avvalo axborot qisman xotiradan ko'tariladi. Axborotlar nihoyatda xilma-xil bo'lib inson har kuni o'z hayotida qabul qilinishi, xotiradan farq qiladi. Psixologlarning fikricha, olingan axborot chizmada tasvirlangandek, go'yoki filtdan filtdan samaralanib, ma'lum bir ihatdan saqlanar ekan.

Uzoq muddat xotirada qolodigan axborotlarga quyidagilarni kiritish mumkin:

- Qiziqarliligi, jo'shqinligi kabi xususiyatlar bilan ajralib turuvchi axborotlar,
- Tasavvur, his tuyg'u va shu kabi birbirini eslatadigan, o'z aro bog'lanishdagi axborotlar;
- Inson tomonidan tushunib, mohiyatiga etilgan axborotlar;
- Faoliyat bilan qabul qilingan, o'rganilgan, takrorlanilib turiladigan axborotlar. Aytib o'tganinizdek, olimlarning ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, oddiy inson odatda axborotda axborotlarni olgan manbasi, shaklga ko'ra turli darajada o'zlashitiradi.

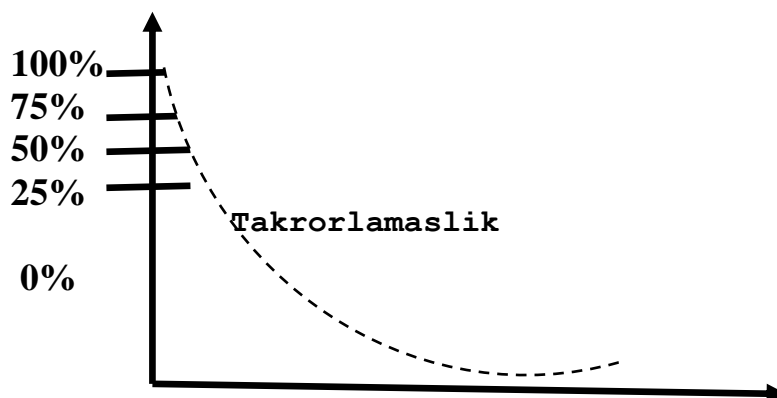
Bilimning passiv (sust) zahirasiga aylantiradi

Agar uni obstrakt chizma orqali ko'rsatadigan bo'lsak, mana bunday ifodalash mumkin. Olingan axborot chizmada go'yo filtrdan o'tishi ko'rsatilgan bu holda axborot qisqa muddat yodda saqlanadi. Qisqa muddat yodda qolgan bilim ikkinchi filtrdan o'tgach, shu bilimni yodda saqlash foydalanish takrorlash tufayli faol bilim zahirasiga aylanadi.

Bu bilimdan foydalanib, takrorlab turilmasa, sust bilim zahirasiga aylanadi, va borabara xotiradan ko'tariladi. Uni quydagi grafikda ko'rish mumkin: talabalarning eng avvalo, o'quv materialini o'zlashtirishi, yodda qolishi uchun olinadigan axborotni iloji boricha eshitish va ko'rish orqaligina emas, balki gapirish, o'z faoliyatida sinob ko'rish orqali yetkazish katta ahamiyatga ega. Bunga erishishning yo'li seminar darslarini turli timan metodlar orqali olib berishdir. Aynan seminar darsida talabalar ma'ruza kitob, jurnal va hokozolar orqali olgan axborotlari;

O'quvmateriali

Bilimlarini tushungan Tushungan holda gapirib berish, uni modellashtirish asosida sinab ko'rish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Seminar darsini o'tkazishda qo'llaniladigan usullar turli – tuman bo'lib u yoki bu usulni tanlash, o'rganilayotgan fanning xususiyatiga o'tiriladigan mazvuga, seminar darsiga qo'yilgan maqsadga, tanlangan uslubga qo'llash imkoniyatiga bog'liq.

Hozirgi paytda iqtisodiy fanlarni o'rganishda nisbatan keng qo'llaniladigan uslublardan ;ekspress savol-javob, savollar tizimiga asoslangan muhokama, seminar mashg'uloti rejasi bo'yicha atroficha suhbat, modellashtiruvchi o'yin doklat va referatlarni muhokama qilish, masala, mashq, test yechish va boshqalarni ko'rsatish mumkin.

Seminar mavzusi ma'ruza mavzusi bilan bir xil bo'lishi shart emas. Ba'zim mavzudagi ayrim savollar ma'ruzada ko'rib chiqilsa, ayrimlarini seminar muhokama qilish mumkin. Hozirgi paytda ma'ruzada ko'rilgan mavzu albatta, seminar ham muhokama qilinadi. Lekin ma'lum sharoitda seminar darsi va uning mavzusiga boshqacha yondoshish mumkin. Aytaylik, adabiyotlar, axborot manbalari mavjud bo'lsa, seminar mustaqil o'rganilgan mavzuni muhokama qilish mumkin.

Seminar darsini muvaffiqiyatli o'tkazish uchun asosiy va qo'shimcha adabiyotlarni sinchkovlik bilan o'rganish zarur. Adabiyotlarni o'rganish dars jarayonida talabalarning diqqatini qaratish lozim bo'lgan masalalarni alohida ajratish, mazmuni qaysi usul asosida o'rganishni rejalashtirish va darsga tayyorlash imkonini beradi.

Savollarni murakkablashtirish hamda savollar tizimiga o'tish orqali mavzu mazmunini chuqur o'zlashtirish mumkin. Bu eas savolni muhokama qilish jarayonida vujudga kelgan muammoli vaziyatni o'rganib uni yechish imkoniyatini beradi. Masalan, iqtisodiyot nazariyasining bosh muammosi nima? Degan savol qo'yilgan. Bu holda talaba iqtisodiyot nazariyasi fanning bosh muammosi-resurslarning cheklanganligi sharoitid acheksiz ehtiyojlarini qondirish muammosi-deb javob berish mumkin.

Anashu savolni aytaylik, quyidagicha savollar tizimi asosida ilgari surish mumkin: Iqtisodiy nazariyasining bosh muammosi nima? Nima sababdan buni bosh muammo deb ataymiz? Sizningcha iqtisodiyotda yana qanday muammolar bor? Tarzida berish mumkin. Ana shu savollar tizimiga javob berish jarayonida talabalar iqtisodiyot nazariyasining bosh muammosi resurslarning cheklanganligi sharoitida

cheksiz ehtiyojlarni qondirish ekanligini , bunga sabab iqtisodiyotdagi barcha masalalarni qamrab olishi ekanligi oydinlashadi. Ularga misol qilib , tanlash muammosini , har bir uy xo'jalik firma , davlat o'z oldiga qo'yiladigan maqsad va unga erishish muammosini va hokazolarni ko'rsatish mumkinligi ularning barchasi resurslarning cheklanganligi bilan bog'liq.

Mavzuni o'rganishni chuqurlashtirishga savol shaklini o'zgartirish,uni murakkablashtirish orqali ham erishish mumkin. Aytaylik, savolni iqtisodiyot nazariyasining muammosi nima va uni nega bosh muammo nima va uni bosh muammo deyiladi?tarzida qo'yiladi.

Talabalarning mazmuni, u yoki bu kategori yani qay darajada tushunganlarini sinash va puxtaroq tushunishlariga yordam berish uchun javoblarni ular bilan birgalikda muhokama qilish asosida bilan birgalikda muhokama qilish asosida min test o'tkazish mumkin.

Seminar darsning iqtidorini namayon etadigan,nutq so'zlash boshqalar fikrida tanqidiy qarashni talab etadigan uslublardan biri-munosabatlar.

Bunday usul bilan dars utish o'qituvchidan kata tayyorgarlik ko'rish mahoratni talab qiladi. Umuman olganda seminar darsi turli metodlar asosida olib borilar ekan qiziqarli,barcha talabalarni faol qatnashishda,demak,darsga qunt bilan tayyorlanib kelishga undaydi.

Seminar darsiga tayyorgarlik ko'rish va uni o'tkazish.

Seminar darsiga tayyorgarlik ko'rishva o'tkazishni quyidagi na'munaviy mashg'ulotda ko'rib chiqamiz. Bu uslubiy ko'rgazma dars o'tishni rejalashtirish va o'tkazishda yordam beradi.

Dars o'tishni ex asosiy qismga bo'lish mumkin:

I. Kirish;

Salomlashish;

Utilgan dars mavzuni qisqacha takrorlash;

Yangi mavzuni talabalarga havola qilish;

II. Dars o'tish;

Mavzuda ko'riladigan asosiy masalalar,kotegoriyalarni bayon qilish

- Asosiy konteptitsiyalarni,masala,muommalarni tushuntirish, qaytarish bilan talabalar bilimini mustaxkamlash;
- Xayotda ularni qo'llash borasida misollar keltiish;
- Seminar darslar,amaliy mashg'ulotlarda mashklar,masalalar,echish va boshka kator metodlar yordamida bilimini mutaxkamlash;

III. Darsni yakunlash;

Darsda bayon qilingan fikrlarni umumlashtirish;

Darsga xotima yasab,talabalarni kelgusida bajarilishi kerak bulgan ishlarga yunaltirish;

3.2 Na'munaviy seminar mashg'uloti,iqtisodiy resurslar va jamiyat ehtiyojlari

- Darsning maqsadi;ehtiyotlar,nima uchun ularning tarkibiga turli jixatdan yondashish va guruhlariga bo'lishni tushunib olish;
- Ehtiyojlarni shakllanishida axborotning rolini aniqlash;
- Resurslar cheklanganligi sharoitida cheksiz ehtiyojlarni qondirish muommasi iqtisodiyotning bosh muommasi ekanligini tushunib etish;
- Tanlov va qror qabul qilish muammasi, qaror qabul qilish ning muqobil variantlari va mezonlarini ishlab chiqarishni o'rganish;
- Qaror qabul qilish uchun axborotning ahamiyati naqadar katta ekanligini anglash. Ehtiyojlarni qondirishni ifodalaydigan iqtisodiy ko'rsatkichlarni bo'lish.

Mavzu bo'yicha seminar mashg'ulotiga tayyorlanish uchun zarur adabiyotlar;

1. Karimov.I.A. «O'zbekiston iqtisodiy islohatlarni chuqurlashtirish yo'lida» Toshkent: "O'zbekiston"1995yil.
2. Karimov.I.A «O'zbekistonning o'z istiqlol va taraqqiyot yo'li» Toshkent: «O'zbekiston» 1992 yil
3. Karimov.I.A. «Vatan ravnaqi uchun har-birimiz ma'sulmiz» Toshkent: «O'zbekiston» 9-tom 2001 yil
4. Karimov.I.A. «Isloxatlar strategiyasi mamlakatimiz iqtisodiy solohiyatini yuksaltirishdir» Xalq so'zi gazetasi ,20-fevral 2003 yil
5. Karimov.I.A. «Yangi xayotni eskicha karash va yondashuvlar bilan ko'rib bo'lmaydi» O'zbekiston ovozi gazetasi 17-fevral 2005 yil.
6. Karimov.I.A. «Bizning bosh maqsadimiz jamiyatni demokratlashtirish va yangilash,mamlakatni modernizatsiya va isloh etishdir.Toshkent «O'zbekiston»2005 yil.
7. Karimov .I.A. «Erishilgan yutuqlarni mustahkamlab,yangi marralar sari izchil harakat qilishimiz lozim» Xalq so'zi gazetasi 11-fevral 2006 yil.
8. Makonnill K,Bryus, Ikanomiks,gl.2.M «Infrall» 1999 yil
9. «Manaviyat ilmu fan va iqtisodiy bilim yoshlar tarbiyasiga xizmat qilsin» mavzusidagi Respublika ilmiy amaliy konfrentsiya materiallari» Toshkent:25-noyabr 2004 yil.
- 10.Tezisi doklada «Mejdunarodnoy nauchno-prakticheskiy konfrentsii na temu satsialno ekonomicheski problemo` perexodnoy ekonomiki» opit,obobsheniya,zakonomernosti» Sank- peterburg 2005 goda.
- 11.Tojiboeva.D: « Iqtisodiyot nazariyasi» o'quv qo'llanma.Toshkent «O'qituvchi» 2002 yil.
- 12.Fesher S; Donnabush R,Shmalenzi R «Ekonomika» chast-1 glava -1 M: 1999 godu.
13. Shodmanov Sh,Alimov R,Juraev T : « Iqtisodiyot nazariyasi» o'quv qo'llanma.Toshkent «Moliya» 2002 yil.

14. «Ekonomicheskaya teoriya» Uchebnik. Pod red Nikolasov1,N.M. «Proekt» 1998 g.
15. «Ekonomicheskaya teoriya» Uchebnik dlya studentov uchebno`x zavedeniya (Kol.akt.).Tashkent «Shark» 1999 godu.
16. Ulmasov A,Sharifxujaev M. « Iqtisodiyot nazariyasi» Darslik.Toshkent «Mexnat» 1995 yil.
17. Ulmasov A,Vaxobov A « Iqtisodiyot nazariyasi» Darslik.Toshkent «Shark» 2006 yil.
18. O'zbekiston iqtisodiyoti,O'zbekiston v.t.sifrax.Staticheskiiy zbornik Tashkent 2005 yil.

Darsda yoritilishi lozim bo'lgan asosiy tushunchalar va atamalar

1	Individual ehtiyoj	9	Ressurslar cheklanganligi
2	Guruhiy extiyoj	10	Tanlov
3	Umumjamiyat extiyoji	11	Muqobil qiymat
4	Moddiy extiyoj	12	Imkoniyatlar egri chizigi
5	Manaviy extiyoj	13	Ishlab chiqarish imkoniyati
6	Yakka va birgalikda kondiriladigan extiyoj	14	Shaxs ixtiyoridagi daromad
7	Shaxsiy va ishlab chiqarish extiyoji	15	Qaror qabul qilish setkasi
8	Extiyojlarning yuksalib borishi		

Dars o'tish uchun zarur jihozlar.

- Proektor,
- slaydlar
- Flamaster,kitob,gazeta jurnallar.
- Dars o'tishda foydalaniladigan kurgazmali qurollar(slayd,vatman kogozga chizilgan bulishi yoki dars davomida doskaga chizish mumkin.
- Extiyojlar va resurslar tarkibining tasnifi berilgan sxema:
- Imkoniyat egri chizigini ifadalovchi grafik.

№	Savollar mazmuni	Ajratilgan vaqt
1	Extiyojlarning mazmuni. Extiyojlarning tarkibi.individual guruhiiy va umumjamiyat extiyojlari	1012 daqiqa
2	O'zbekistonda extiyojlarning xususiyatlari	1012 daqiqa
3	Extiyojlarning cheksizligi,ehtiyojlarning yuksalish qonuni.	810 daqiqa
4	Resurslarning cheklanganligi, ishlab chiqarish imkoniyati	1012 daqiqa
5	Tanlov va muqobil qiymat,muqobil tanlov va qaror qabul qilish	1015 daqiqa
6	Iqtisodiyotning bosh muommasi	810 daqiqa
7	Extiyojlarning qondirish darajasi	810 daqiqa
8	Darsni yakunlash	58 daqiqa

Darsning qisqacha tafsiloti.

Tashkiliy qism;

-Talabalar bilan salomlashish

-O'qituvchi auditoriyada zarur jixozlar bor-yukligini kuzdan kechirib chiqadi.

-Davomat tekshiriladi,so'ngra o'tgan seminar darsida o'tilgan mavzuni qisqacha takrorlab, yangi mavzuni boshlaydi.

-Darsning qisqacha maqsadi bayon qilinadi.

O'tgan seminar darsida biz iqtisodiyot nazariyasi fanining predmet iva uslubi mavzusini yakunladik. Shu mavzuda biz iqtisodiy g'oyalarning vujudga kelishi ,iqtisodiy nazariyaning fan sifatida shakllanish jarayoni asosiy iqtisodiy maktablarni kurib o'tdik.

Iqtisodiyot nazariyasi fanning predmeti iqtisodiy qonunlar kategoriyalar,xodisalar va ularning o'rganishning uslublarini birgalashib muxokama qildik.

Iqtisodiyot nazariyasi barcha iqtisodiy fanlarning paydevori ekanligi, davlatning iqtisodiy siyosatining ilmiy asoslarini ishlab chiqishdagi tutgan o'rni.

Normativ va pozitiv iqtisodiy nazariyaning farkini o'rgandik.jtimoiy-iqtisodiy rivojlanish va uning muommalarini aniqlashda iqtisodiyot nazariyasi fanining axamiyatini bilib oldik.

Bugun biz yangi mavzu: «Iqtisodiy resurslar va jamiyat extiyojlari mavzusini muxokama kilamiz.

«Iqtisodiyot nazariyasi» fanning o'rganishni aynan manna shu mavzudan boshlashimiz bejiz emas,chunki insonning butun xayoti turli-tuman extiyojlarni kondirishiga qaratilgandir.

Bugungi mavzuda biz ana shu extiyojlarning tarkibi, ularning cheksizligi, extiyojlarni kondirish uchun zarur ne'matlarni ishlab chiqarish uchun resurslarni cheklanganligi, bundan kelib chikadigan iqtisodiyotning bosh muommasi, tanlov va qaror qabul qilishni zaruriyati va boshka masalalarni o'rganamiz.

Darsda seminar mashguloti rejasi buyicha tayyorlanib kelishi kerak edi.

Darsda xamma tayyormi ? deya surab tayyorlanmay kelganlarni sababini aniqlaydi. Bugungi mavzu muxokamasini boshlaymiz deb, O'qituvchi kirish so'zini tugatadi.

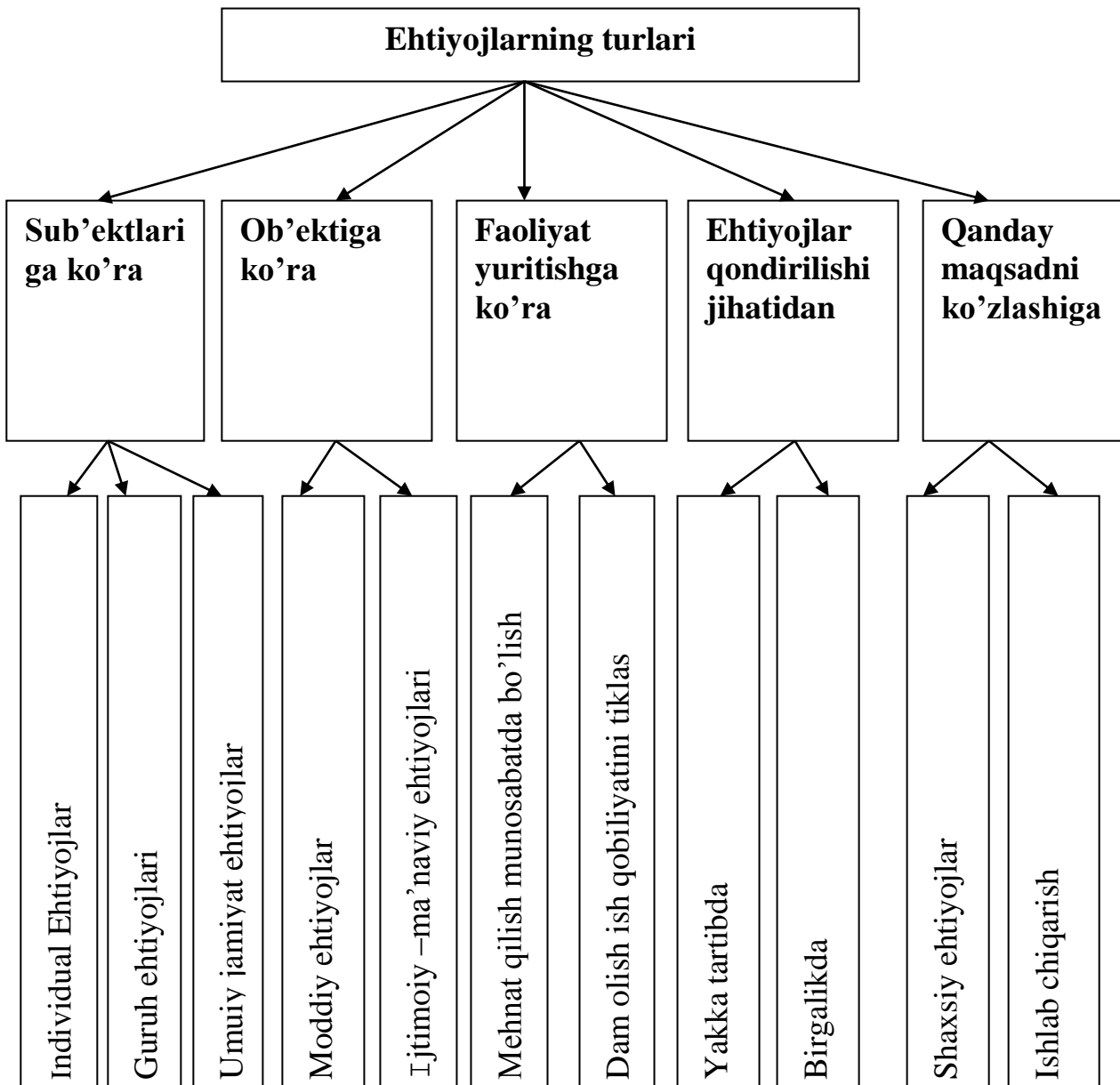
Savollar muxokamasi.

Bugungi mavzu muxokamasini «Extiyojlarning mazmuni, extiyojlarning tarkibi, individual, guruhiy va umumjamiyat extiyojlari» izoxiy muxokama qilishdan boshlaymiz, deya O'qituvchinalarga oloxida axamiyat berish kerakligini tushuntiradi.

Bu savolni a'naviy uslub, suxbat va savol-javob bilan muxokama qilish mumkin. Bunda, avvalo extiyojlar deganda nimani tushunamiz? Degan savol quyamiz.

Xayot kechirish uchun ob'ektiv zaruriyatning barchasi extiyoj tarzida namayon buladi. Insonlarning extiyoji, ularni qondirish iqtisodiy faoliyat orqali amalga oshirilishi kuzatiladi.

Extiyojlarning nixoyatda turli-tumanligi, unga xar jixatdan yondashibguruhlarga bulishni quyidagi sxema orkali kursatish mumkin.

Bu savolda dastlab extiyojlar,sub'ektlarning individual guruh umumjamiyat extiyojlariga bulinishi muxokama qilinadi: Sub'ektlarning extiyojini guruhlarga ajratish,umuman olganda mulkning iqtisodiy jixatdan aloxidalashuvi bilan xam boglikligini eslatib utishi lozim.

Sungra extiyojlar boshka xususiyatlariga kura turli guruhlarda bulinishini tushunib olishlarida e'tibor berish kerak. Shu maqsadda turli yunaltiruvchi savollar bilan murojat kilib,uni muxokama qilish mobaynida maqsadga erishiladi.

Masalan: Nima sababdan extiyojlarini ijtimoiy-iqtisodiy extiyojlar deb ataymiz? Individual extiyoj deb qanday extiyojga aytamiz va xakazo.

O'qituvchi musabakaga qisqacha yakun yasaydi va keyingi savolga o'tadi.

Navbatdagi savol: O'zbekistonda extiyojlarning hususiyatlari bilan ajralib turishini, kursatish kerak. Bu xolda axolining soni, jinsi, yoshi, tabiy geografik sharoiti tarixi, milliy a'nanalar va odatlar jamiyatning iqtisodiy taraqqiyoti madaniyati va boshka omillarga e'tibor qaratiladi. Shuningdek «O'zbekistondagi extiyojlar hususiyatlarining ular talabini shakllanishida ta'siri» mavzusida referat yoki qisqa doklad tayyorlash mumkin.

Bu xolda referat yoki qisqa dokladni ikki talaba tayyorlagani makul, biri ikkinchisini tuldiradi. Referatda kuprok O'zbekistonda extiyojlarning shakllanishiga qanday omillar ta'sir kursatishi kelajakda extiyojlar qanday uzgarishi mumkinligi xakida talaba uz fikrini qanday bayon qilishiga axamiyat berish kerak.

Talabalar uz ishlarida Respublika, viloyat yoki tuman mikayosida (imkoniyati kadar) statistik ma'lumotlardan foydalanishi zarur.

Agar bu fikrlar etarli bulmasa O'qituvchi yoki talabalar savol berishlari mumkin. Fakat savol-javoblar uzokka chuzilib ketishini oldini olgan ma'kul.

O'qituvchi savolni qisqacha yakunlab kelgusi muxokama qilinadigan savol va unga diqqat qaratish lozim bulgan masalalarga alohida urgu beradi.

Bu savol butun iqtisodiyot masalalarni uzida mujassamlashtirgan muommani kelib chchikishiga sabab bulgan ikki fundamental faktning birini yoki muommaning asl paydevorini tashkil etgan «extiyojlarning cheksizligi, extiyojlarning yuksalish qonuni» ga bagishlanadi.

Bu savolni muxokama qilganda nima sababdan extiyojlarning cheksiz bulishi asoslab berilishi kerak.

Extiyojlarning mikdoran usib ular tarkibi xilma-xilligining kengayishi qanday omillarga bogliklikligini talabalar tushunib etishi extiyojlarning yuksalib borishi qoununing amal qilishi nima sababdan u umumiqtisodiy qonunlar guruhiga kirilishini talabalar tushunib etishlari kerak. Talabalar bu savolga qanday tayyorlanib kelishlarini mini test yordamida aniqlash mumkin.

Mini testimizning echishimiz uchun xar bir savolga bir daqiqadan vakt ajratamiz.

Mini test quydagicha bulishligi mumkin.

1. Extiyojlar cheksizligining sabablari:

- A) Aholi sonining usib borishi,
- B) qondirilgan extiyoj yangi extiyojlarning vujudga keltirilishi,
- V) Fan texnika taraqqiyoti yangi-yangi extiyojlarning vujudga keltirilishi,
- G) Ishlab chiqarishning maishiy-madaniyatni shakllantirishi,
- D) Yukoridagi barcha javoblar to'g'ri.

2. Extiyojlarning yuksalib borish qonun:

- A) Extiyojlarning mikdor jixatdan kupayishi munosabatlarini ifodalaydi,
- B) Ishlab chiqarish va madaniyatning taraqqiyoti bilan extiyojlarning miqdori usib tarkiban yangilanib borishini ifodalaydi,
- V) Axolining kulaylikka bulgan zaruriyatlari va ijtimoiy extiyojlarini usib borshini ifodalaydi,

- G) Extiyojlarning miqdor jihatdan kupayishi munosabatlari extiyojlarning tarkibini uzgarishini ifodalaydi,
 D) Yukoridagi barcha javoblar to'g'ri.

3.Extiyojlarning cheksizligi ko'prok qaysi turdagi extiyojlarga ta'luqli:

- A) Moddiy extiyojlarga,
 B) Guruh extiyojlariga,
 V) Ijtimoiy-manaviy kulaylikka bulgan extiyojlariga,
 G) Uzoq muddat foydalaniladigan tovarlarga,
 D) Moddiy va guruhiiy extiyojlarga.

4.Jamiyat extiyojlarning tarkib topishi va yuksalib borishga ta'sir etuvchi omillar:

- A) Axoli soni,yoshi,jinsi,
 B) Tabiiy geografik sharoiti,
 V) Tarixiy milliy a'nanalar va odatlar, madaniy jihatdan erishilgan daraja,
 G) Jamiyatning iqtisodiy taraqqiyoti,
 D) Yukoridagi barcha javoblar to'g'ri.

5.Extiyojlarning yuksalib borishi qonun umumiqtisodiy qounular guruhiga kiritiladi,sababi u...

- A) Kishilik jamiyati taraqqiyotining barcha bosqichlarida inson extiyojlarining miqdoran kupayib,tarkibi uzgarib yangilanib xilma-xilligi ortib boradi,
 B) Iqtisodiyot taraqqiyoti tufayli extiyojlarning tarkibi doimo yangilanib boradi,
 V) Fan-texnika taraqqiyoti tufayli doimo ishlab chiqarish extiyojlari ortib boradi,
 G) Kishilarning maishiy madaniyati shakklanib borgan sari usib boradi.
 D) Ishlab chiqarish extiyojlari ortib maishiy madaniyat shakllanib boradi.

Minitest bo'yicha javoblarni to'g'riligini tekshirish uchun o'qituvchi avvaldan javoblar bo'yicha setka tayyorlab olgani ma'qull . U katak daftardan qirqib tayyorlanadi.

	a	b	v	g	d
1					+
2		+			
3			+		
4					+
5	+				

Qaysi javob to'g'ri bo'lsa , shu katakni qirqib olamiz. Bizni tasvirimizda u (+) belgisi tushirilgan faqat test javoblarini aynan qanday tartibda yozilishiga qarab, setka tayyorlanadi, yoki tayyorlangan setkamiz bo'yicha javoblar qanday tartibda yozilishi kerakligi to'g'risida ogohlantirilamiz.Imkoniyat bo'lsa , test bilan birga

javob yoziladigan setka ham tarqatiladi: Bunda javoblarni qanday, qayerga yozilishini tushuntirish oson.

O'qituvchi testlarni yig'ishtirib olib, qaysi javoblar to'g'riligini tekshirmay yoki tezda tekshirib, muhokamani boshlashi mumkin.

O'qituvchi ixtiyoriy yoki o'z qaroriga ko'ra biron talabdan uningcha qaysi javob to'g'riligini so'raydi. Talaba belgilagan javobini aytadi. O'qituvchi auditoriyaga, "Hamma shunday belgiladimi?" deya murojat qiladi:

Talabalar qaysi javob va aynan nima sababdan to'g'riligini tushunishi uchun javoblar birma bir tahlil qilib chiqaladi. Birinchi javobda aholining soni o'sib boradi, deyilgan. To'g'ri aholining soni o'sib boradi, va u ehtiyojlari ham o'sishiga olib keladi. Lekin bu yetarli emas. Ehtiyojlarning o'sishiga faqat aholi miqdorining o'sishi sabab bo'lganda asosan birinchi hayotiy ehtiyoj moddiy ehtiyojlargina o'sgan bo'lar edi. Biz bilamizki, ular nisbatan sekin o'sadi:

Ikkinchi javob ham qisman to'g'ri, qondirilgan ehtiyojning bir qismi ma'lum muddatdan so'ng yana qondirilishini talab qiladi. Masalan, keyim kechak, oziq ovqat... Ayrim ehtiyojlar esa qondirilgach, qator yangi ehtiyojlarni keltirib chiqaradi. Ayniqsa, fantexnika taraqqiyoti yangi ixtirolar yangi ehtiyojlarni vujudga keltiradiki, ularning chegarasi yo'q. Masalan .avtomobilni olaylik . Unga bo'lgan ehtiyoj qondirilgach yana qator yangi ehtiyojlar kelib chiqadi.

Keyingi javobni ham yuksak, fikr nisbatan, to'laroq bo'ladi. Lekin buning uchun odamlarda maishiy madaniyat shakllangan bo'lishi kerak. Maishiy madaniyat yuqori darajaga ko'tarilgan sari odamlar ishlab chiqarilgan ne'matlardan kengroq foydalanadilar.

Demak, ehtiyojlar cheksizligiga sanab bermasekan. Ular hammasi birgalikdagina ehtiyojlarning cheksizligi sabablarini ko'rsatib beradi. Bunday javob bor. Demak to'g'ri javob d.

Xuddi shu tarzda qolgan savollarni ham talabalar bilan muhokama qilib chiqiladi: Hamda munozaraga yakun yasab ehtiyojlarning poyasi yo'qligini, jamiyat taraqqiyoti bilan u yanada yuksalib borishini e'tirof etish jarayon ehtiyojlarning yuksalib borilishi umumiy qonunda o'z ifodasini topishini takidlab o'tadi:

Bu savolni o'qituvchi boshqa metodlar an'anaviy uslub, reverat yoki ilmiy doklad muhokamasi tarzida o'rganishini tashkil etishi mumkin:

O'qituvchi uchunchi savolga yakun yasar ekan, hozirgi muhokama qilingan savolda iqtisodiyotning bosh muammosi poydevorini tashkil qilgan ikki fundamental faktning birinchisi ko'rib chiqilgani, ikkinchisining muhokamasiga o'tilayotganini takidlash kerak. Bu resurslarning cheklanganligi. Resurslar cheklanganligi qaror qabul qilish zaruriyatini ko'ndalang qilib qo'yadi. Hozir aynan, ana shu muammoni reja bo'yicha-to'rtinchi savol "Resurslarning cheklanganligi ishlab chiqarish imkoniyati. Tanlov va muqobil qiymat. Qaror qabul qilish" yordamida puxta o'rganishga harakat qilinadi.

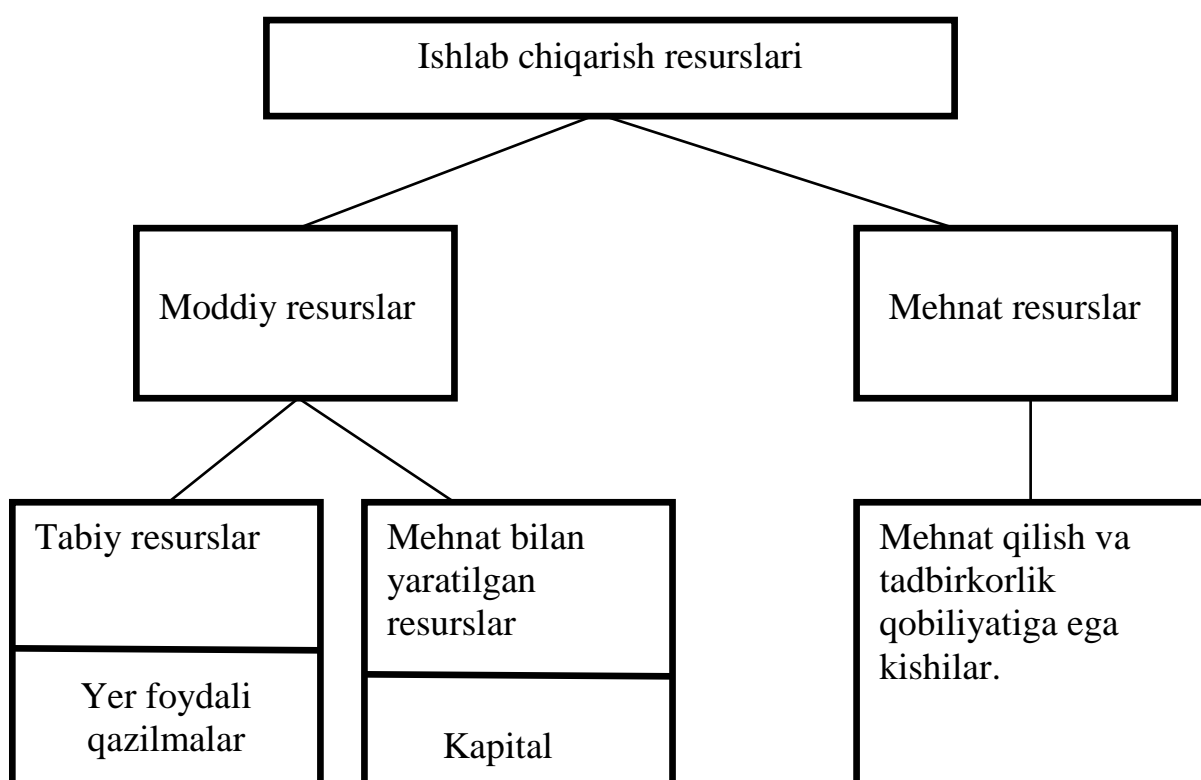
Bu markaziy savol ищэдшиб ишк muncha murakkabdir. Shuning uchun uni uchga bo'lib o'rganiladi.

Birinchi qismi”Resurslarning cheklanganligi” birinchi navbatda resurslarning o’zi nima? Resurslar tartibini o’rganiladi.Buning uchun avvaldan tayyorlangan sxemadan foydalaniladi.(154 bet)

Resurslardan ishlab chiqarishda foydalanganimizda u ma’lum samara beradi.Bu holda natijalar o’z chegarasiga ega ekanligi, shu chegaradan ortiq ishlab chiqara olmasligimiz chegarasi hisoblanib, ishlab chiqarish imkoniyatichegarasi deb ataladi.

Talabalarga:ayrim iqtisodchilar axborot va moliyaviy resurslarni ishlab chiqarish resurslar tarkibiga kiritilsa, boshqalari bu noto’g’ri , deyishayotganini “siz qaysi bir fikrga qo’shilasiz?” deya murojat qilib munozaraga chorlash mumkin.
2 Sxema.

Ko’rgazmali material.

Mustahkamlash uchun masala, misol yechish yordamida o’rganiladi.BUning uchun quyidagi topshiriqlar berilgan tarqatma materiallarda foydalaniladi.

1 tarqatiladigan material.

Ishlab chiqarish imkoniyati egri chizig’i 80 dona mini traktor va 400 dona chigit ekandigan moslamadan iborat.

Mahsulot ishlab chiqarishning quydagi kombinatsiyalari mavjud:

1. 80 mini traktor	400 chigit ekadigan moslama
2. 60 mini traktor	200 chigit ekadigan moslama
3. 80 mini traktor	300 chigit ekadigan moslama
4. 35 mini traktor	300 chigit ekadigan moslama
5. 40 mini traktor	300 chigit ekadigan moslama
6. 70 mini traktor	250 chigit ekadigan moslama

- a) Grafik chizing va unda ishlab chiqarish kombinatsiyalarini tasvirlang.
 b) Samarali , samarasiz va ilojsiz variantlarni aniqlang.

Eslatma: mini traktorning muqobil qiymati o'suvchi.

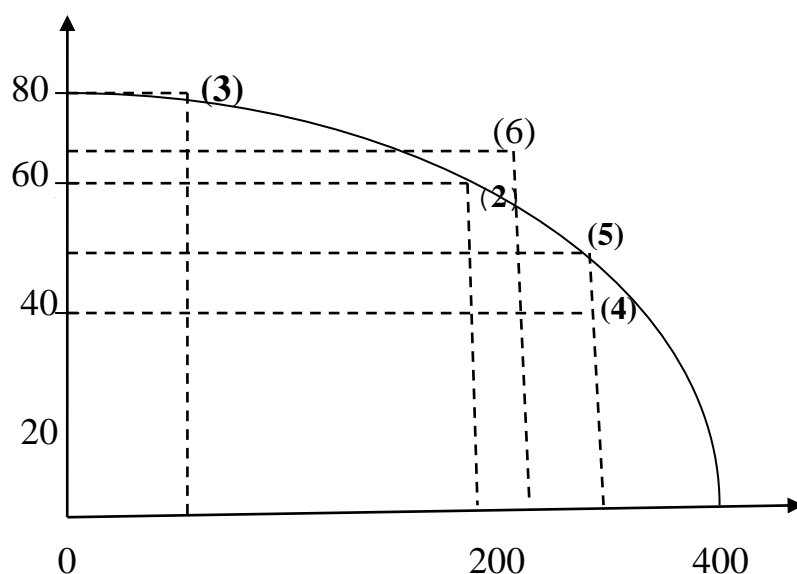
O'qituvchi guruhining salohiyatiga ko'ra , masalani yechish uchun vaqt belgilaydi. Talabalar topshiriqni olgach, uni bajarishga kirishadilar belgilangan vaqt tugagach , kim tez to'g'ri yechgani aniqlanadi va baholanadi.

To'g'ri javobni taqqoslashlari uchun javob yozilgan tarqatma traterial talabalarga beriladi.

2 tarqatiladigan material.

Minitraktor

Javob:

Chigit ekish uchun moslama Resurslardan to'la foydalanib , mahsulot kombinatsiyasi imkoniyta egri chzig'i ichida joylashgan 3 av 6 variantlar ilojsiz variantlar hisoblanadi. Sababi , mahsulot ishlab chiqarish kombinatsiyalarini ifodalovchi nuqta imkoniyat egri chizig'i dan tashqarida joylashgan . Resurs etmaydi: Guruhdagi talabalarning iqtidoriga qarab, bundan ko'ra murakkabroq quyidagi masalani berish mumkin.

3 tarqatiladigan material.

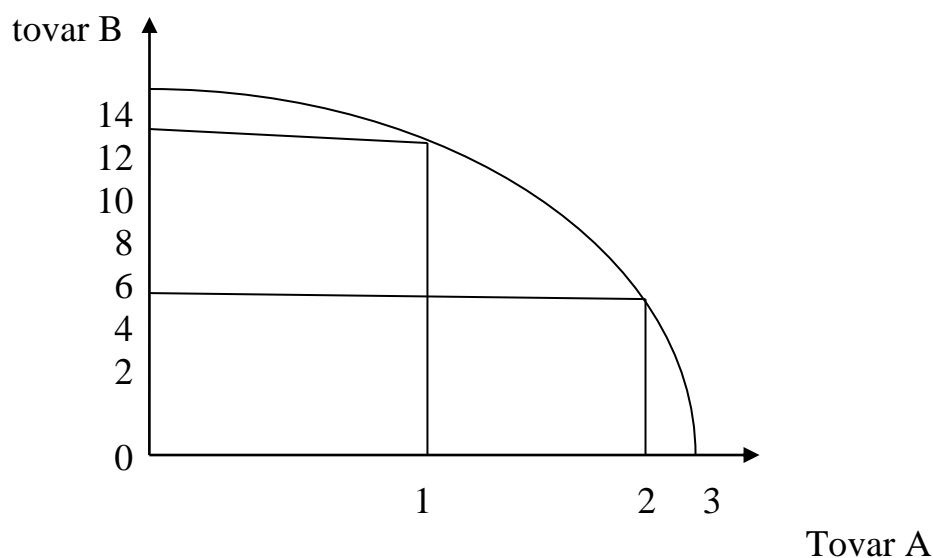
Mamlakatda A va V turdagi tavar ishlab chiqariladi, deylik .Ularning imkoniyati chegarasi quyidagi jadval ma'lumotlarida ko'rsatildan.

Mahsulot turlari	a	b	v	g
A tavar (dona)	0	1	2	3
V tavar (dona)	12	10	6	0

1. Jadval ma'lumotlari asosida grafikda ishlab chiqarish imkoniyati egri chizig'ini tasvirlang.
2. A tavarining V tavadagi ifodalangan muqobil qiymatini hisoblang.
3. V tavarining A tavadagi muqobil qiymati: o'quvchi, muqobil qiymatichi? Ko'rsating.
4. Agarda muqobil qiymat doimiy bo'lsa, imkoniyat egri chizig'i qanday shaklda bo'ladi? Jadval va grafikda tasvirlang.

4. Tarqatiladigan material

Ishlab chiqarish egri chizig'i quyidagicha bo'ladi.

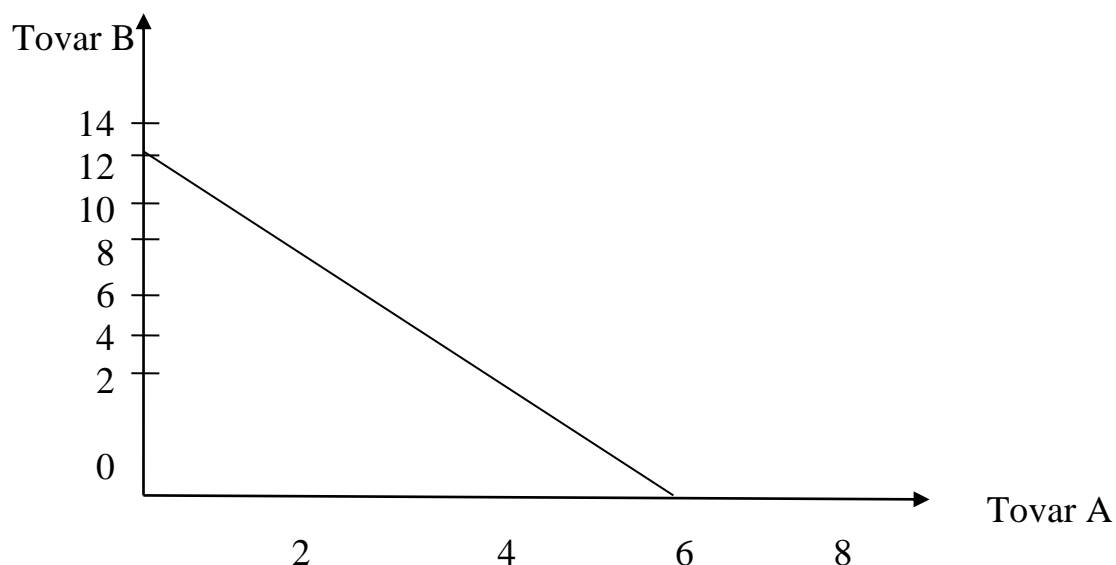

A tavar V tavadagi muqobil qiymatini quyidagicha hisoblaymiz:

- a) Agar iqtisodiyotda 12 birlik V tavar ishlab chiqarish o' birlik A tavar ishlab chiqaramiz.
 - b) A tavarni 1 dona ishlab chiqarish, V tavadan 2 t akam ishlab chiqarishimiz. A ning muqobil qiymati 2 birlik V tavar ($12:6=2$).
 - v) A tavar ishlab chiqarishini 1 dan 2 donaga ko'paytirishimiz natejasida 4 lik V tavarni kam ishlab chiqarishimizga to'g'ri keladi. Endi A tavarining muqobil qiymati ($10:6=4$) birlik V tavarga teng.
 - g) A tavarni 2 birlikdan 3 birlikga ko'paytirdik natejada 6 birlik V tavarni kam ishlab chiqarishga to'g'ri keladi. Bunda A tavarining muqobil qiymati 6 birlik V tavar ($6:1=6$).
3. Tavarining muqobil qiymati doimiy o'suvchi yoki pasayuvchi ekanligini aniqlash uchun ketma ketlikda taqqoslaymiz.
- V tavarining A tavar ishlab chiqarish evaziga yo'qotilgan muqobil qiymati o'sib boruvchi, chunki u 2 dan 4,6 ga o'sadi.
- A tavarining V tavadagi ifodalangan muqobil qiymati esa pasayuvchi, chunki u 12,10,6,0 ga teng.
4. Agarda muqobil qiymat doimiy bo'lsa A tavar ishlab chiqarishni kamayishi yoki ko'payishi, V tavarining teng miqdorda ko'payishi yoki kamayishida ifodalanadi:

Uni jadval yoki grafik tasvirlasak, quyidagicha bo'ladi.

Mahsulot turlari	a	b	v	g	D	e	yo
A tavar (dona)	0	1	2	3	4	5	6
V tavar (dona)	12	10	8	6	4	2	0

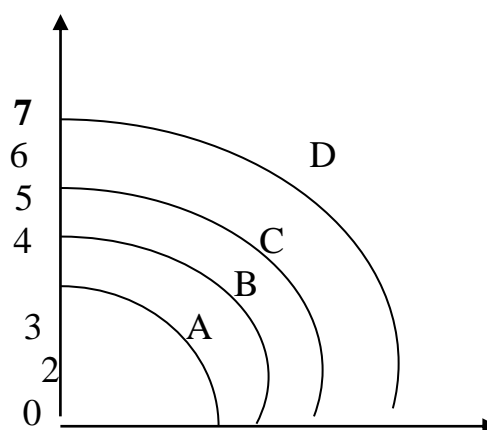
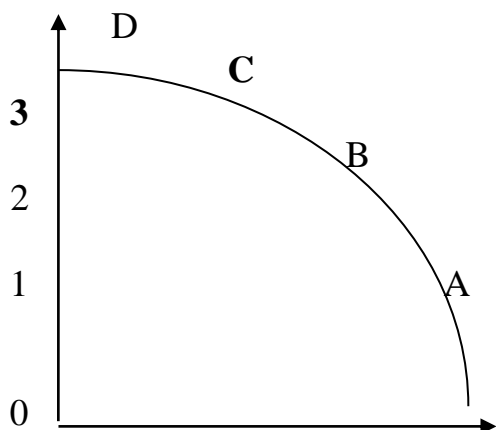
Demak muqobil qiymat doimiy bo'ls imkoniyat egri chizig'I to'g'ri chiziq shaklida bo'ladi.

Agarda guruh talabalarning bilimi pastroq bo'lsa quyidagi topshiriqni berish mumkin.

5.tarqatladigan material.

Jamiyat doimo joriy istimol uchun hamda kelajak uchun tavarlar , boshqacha aytganimizda, is'timol mollari va investitsion tavarlar (ishlab chiqarish vositalari) ishlab chiqarish, ilmiy tatqiqotlar o'tkazish, maorif , ta'lim, profilaktik tibbiyot (kasaliklarni oldini olish uchun chora tadbirlar)ga qanday miqdorda resurslar sarflashini tanlaydi.

A,V,S,D mamlakatlar uchun 1995 yili a) rasm va 2005yil n) rasda ishlab chiqarish imkoniyatlari ko'rsatilgan.

Investitsion tavarlar

a) Rasm

Har ikki rasmdagi imkoniyatlar egri chizig'ini taqqoslang va quyidagi savollarga javob bering.

1. Nima sababdan har bir mamlakat imkoniyategri chiziq (a rasm) 2000yil) b) rasmdagi daraja ko'tarildi?
2. Nima sababdan S va D mamlakatlarda A va V mamlakatlariga qaraganda imkoniyat egri chizig'I yuqori?
3. 2005 yilda joriy iste'mol bu mamlakatlarda qanday o'zgargan.

Investitsion tavarlar

b) rasm

6 tarqatiladigan material.

Javob:

1. Hamma mamlakatlarda ishlab chiqarish egri chizig'I fan texnika taraqqiyot natejasida o'ngga siljigan, chunki fan texnika taraqqiyot ishlab chiqarish imkoniyatini kengaytiradi.
2. S va D mamlakatlarda ishlab chiqarish imkoniyati egri chizig'I yuqori sababi, bu mamlakatlarda 1995 yili investitsion tavarlar miqdori ulushi yuqori bo'lgan.
3. 2005 yili barcha mamlakatlarda 1995 yilgi nisbatan joriy iste'mol o'sgan .Lekin S,D mamlakatlarda A,V mamlakatlarga nisbatan yuqori.Sababi bu mamlakatlarda dastlab kelajak uchun tavarlar ko'proq, ishlab chiqarilgan.Bu o'z navbatida ishlab chiqarish imkoniyati egri chizig'ini yuqori bo'lishiga , jumladan joriy iste'molni ham A,Vmamlakatlarga nisbatan S,D mamlakatlarda yuqori bo'lishiga olib keladi.Savolning uchinchi qismi "Tanlov va muqobil qiymat.Qaror qabul qilish " talabalar bilan uni muhokama qilish uchun avvalo , qanday qilib tanlash amalga oshirishini , tushinib olish kerak shuning uchun talabalarga qaror qabul qilishning qadam baqadam modeli va "Qaror qabul qilish setkasi" namoyish qilinadi va tarqatiladi.

1 ko'tgazmali va tarqatiladigan material

Qaror qabul qilishning qadim-buqadam modli:

1. Muammoni aniqlash .Eng avvalo muammo (erishish lozim bo'lgan natija) ni ajratish, ayni shu vaqt, shu vaziyat uchun qaysi muammo eng asosiy hisoblanadi, aniqlab olish zarur.
2. Muqobil variantlarni aniqlab chiqarish (belgilangan natijaga erishishning turli usullarini aniqlash) Masalan: auksion , musobaqa, navbatd aturush boshliqning qarori, konkurs va hokazolar.
3. Mezonlarni belgilash (har bir muqobil variantlarni baholash mezonlarini aniqlaydigan standartlarni belgilash) masalan: hammaga teng imkoniyat, naf eng yuqori narx, mukofat qadr qimmat, omad va h.m.
4. Muqobil variantlarni baholash (har bir mezon har bir muqobil variant uchun qo'llaniladi).
5. Qaror qabul qilish (turli variantlar mezonlari bo'yicha boshqalari bilan taqqoslanadi,va ulardan eng yaxshisi tanlanadi.)

2 ko'rgazmali va tarqatiladigan material

Qaror qabul qilish setkasi

Muqobil variantlar	Mezonlar.			

Qaror qabul qilishning qadambaqadam modeli yordamida qanday qaror qabul qilishni o'rgaamiz.Ana shu modeli asosida qaror qabul qilish setkasini chizamiz .Avval tanlov mezonlari ishlab chiqarib , so'ngra diqqat ana shu mezonlarga javob beradigan tanlov ob'ekti variant lariga qaratiladi.Masalan tadbirkor bozorni o'rganib, paypoq to'qiydigan kichik tsex qurishga qaror qildi.Aytaylik tsex qurish uchun joy tanlash kerak.Auksionda 10 dan ortiq uchastkalar qo'yilgan bo'lib, ular shaxarning turli hududlarida joylashgan.Bunda tadbirkor ana shu yer uchastkalari o'zi belgilagan tanlov mezonlari asosida taqqoslashdi va qaror qabul qiladi:

Agarda tanlanadigan ob'ekt yagona yoki uni olish uchun talabalarga qaraganda taklif juda oz bo'lsa, u holda diqqat tanlahsning muqobil variantlariga qaratiladi.Masalan,kitob bitta , uni o'qishni xoxlaganlar juda ko'p, kitobni xoxlovchilar o'rtasida qanday taqsimlash mumkin? Bunda tanlovning muqobil variantlarini ishlab chiqishga ahamiyat beramiz.Masalan konkurs, auksion , mulk egasining xoxishi va hakozi.

Tanlash va qaror qabul qilish jarayonlari bir biri bilan chambarchas bog'langani uchun ularning hammasini osongina tushinish imkoniyatini beradigan modellashtiruvchi o'yinlardan foydalanish mumkin.

Quyidagi modellashtiruvchi o'yinlardan qaysi biri o'qituvchi uchun ma'qul ko'rinadi shuni tanlash mumkin. Ma'ruzada qo'llashilgan o'yinni shlar darsida qo'llamagan ma'qul .

Resurslar cheklanganligi tanlash va qaror qabul qilish zaruriyatini yuzaga keltiradi.

1. "Ko'rpangga qarab oyoq uzat" modellashtirisho'yini. Bu o'yinda talabalar kichik guruhlariga bo'linadi. Har bir guruhga shartli "puliga yarasha" o'qituvchining stoli ustidagi gazeta jurnallardan tanlab olish taklif etiladi.

Har bir guruh tanlab bo'lgach, talabalarga tanlovning qdambaqadam modeli hamda tanlov mezonlari setkasi materiallari tarqatiladi.

O'qituvchi qaror qabul qilish setkasiga muqobil variantlarni (bizning o'yinimizda gazeta jurnallarning nomlarini) talabalar tomonidan zararliligiga qarab yozib chiqishni , qaysi xususiyatlariga ko'ra gazeta jurnallarini tanlash mumkinligiga qarab , mezonlarni belgilash kerakligi ko'rsatiladi.

Buning uchun 10 daqiqa vaqt beriladi. Aytaylik , setkani bir kichik guruh quyidagicha to'ldirgan bo'lsin:

Qaror qabul qilishi setkasi

Muqobil variantlar	Mezonlar				Seminariga tayyorlanish uchun maqola
	Qiziqarli hikoya	Feleton (kamchiliklar ochib tashlangan)	Krassvord, boshqa o'yinlar	Maslahatlar	
1. soadat	+		+	+	
2. sanam	+		+	+	
3. bozor pulkredit		+	+	+	+
4. xalq so'zi		+			
5. Darakchi	+		+	+	
6. Murriyat			+	+	

Xamma kichik guruh setkani to'ldirib bog'lash, har bir kichik guruhlardan bir talaba nima sababdan guruh aynan shu gazeta yoki jurnalni tanlaganligi sababini tushuntirib beradi. Gurux «Bozor,pul,kredit» jurnalini tanladi: sababi,seminar mavzusi buyicha ilmiy maqola chop qilinish,imkon bulganda gurux «Darakchi»

gazetasini xam sotib olgan bulardi.Chunki unda qiziqarli maqola va maslaxatlar berilgan.

Bunda «Darakchi» gazetasi «Bozor,pul,kredit» jurnalining muqobil qiymati buladi. U gurux tanlab olgan jurnaldan keyin gazeta-jurnallar ichida eng yuqori naf keltiradi deb baxolanayapdi. U o'zining zarurligi jihatidan “bozor, pul kridet” jurnalidan keyin turadi. Aytaylik. Hamma guruh uchun “bozor, pul kridet” jurnalli kerak.Lekin jurnal bitta uni olish xoxlaganlar o'rtasida qanday taqsimlash mumkin? Yana qaytadan turli variantlar va qaror qabul qilish mezonlarini aniqlab chiqamiz.Endi variantlar ham mezonlar ham boshqacha bo'ladi. Yangi setka chizamiz.Har bir kichik guruh vakili guruh muqobil variantlaridan nimani tanlagani, uning sababini ko'rsatadi.

Muqobil variantlar	Mezonlar			
	Hammaga teng imkoniyat	Eng yuqori narx	Mukofat	Va xakoza
Muqovada				
Auksion				
O'qituvchi qaroriga muvofiq				
Satira va boshqalar				

O'qituvchi javoblarni eshitib, o'yinni yakunlar ekan, talabalarning ishtirokini baholaydi.Agarda talabalarni kichik guruhlariga bo'lib dars o'tish, bunday tarzda amodellashtiruvchi o'yin o'tkazish nisbatan ko'p vaqt talab etsa, g'alag'ovur ko'payib ketsa , o'yinni boshqacha tarzda o'tkazish mumkin.

Bunda o'qituvchi bir nech akitob, gazeta, jurnallarni stol ustiga qo'yib, talabalar ichidan ixtiyoriy ravishta qatnashishni xoxlagan talabani tanlaydi.Unga bor puli miqdorida ular ichidan birini tanlashni taklif etadi.Aytaylik Nigora “Saodat”jurnalini tanlagan edi.Agarda puli yetkanda “Darakchi”gazetasini ham olgan bo'lardi.

Demak, Nigora uchun “Saodat” jurnalining muqobil qiymati “Darakchi” gazetasi.Bunda o'qituvchi auditoriya “Saodat” jurnalining muqobil qiymati bo'ladi? Degan savol bilan murojat qilishi mumkin.

Nigora nima sababli “Darakchi ”gazetasini olmay , “Saodat” jurnalini tanlaganing sababini aytib berishi kerak.

Buning uchun auditoriya bilan birgalikda doskaga yoki proektor bo'lsa sloyga qaror qabul qilishi setkasi chiziladi.

Setkada muqobil variantlar yangi gazetalar, kitob, jurnallarning nomlari ko'rsatadi.Tanlah mezonlariga nima sababdan, qaysi xususiyatiga ko'ra tanlashi ko'rsatiladi.

Keyingi raundda esa avvalo kichik guruhlar bilan o'tkazilgan modellashtiruvchi o'yinimizdagidek, butun guruh uchun bitta kitob yoki jurnal qoldirib, uni talabalar o'rtasida qanday taqsimlash mumkinligini muhokama qilamiz.

Har bir talaba qaror qabul qilish setkasini to'ldirishi mumkin. O'qituvchi talabalar uni qanday to'ldirishganini ko'rib chiqish 34 talabadan qanday qarorga kelganini gapirib berishi taklif qiladi.

Agar guruhda hissiyotga beriladigan talaablar ko'p bo'lib modellashtiruvchi o'yin o'tkazganda auditoriyada g'alag'our kuchayib ketadigan bo'lsa, quyidagi topshiriqni berish mumkin.

Aytaylik , Xp90, 96 guruhi talabalari yangi yil balini o'tkazishga qaror qildi.Xarajatlar uchun esa o'rtacha 120 ming so'm pul yig'ildi.Guruh shu puldan kam xarajat qilishi mumkin, lekin ortiq emas.Guruh tadbirni ko'ngilli o'tkazish uchun:

- 1) Biror badiiy guruhni taklif qilishi;
- 2) Biror xonani ijaraga olishi;
- 3) Xonani bayram ruhida yasatish;
- 4) Alkogolsiz ichimliklar,tamaddi qilish uchunyengil ovqat, shirinliklar olishi mo'ljallanmoqdao

Talabalar tamonidan saylangan ma'sul kengash quyidagi axborotlarni e'lon qiladi.

Tadbirni o'tkazish uchun taklif qilish mumkin bo'lgan badiiy guruhlar:

1. "Rayxon " guruhi –oddiy , arzon, baland tovushli musiqa, 10000 so'm;
2. "Hisobchi" guruhi hozirgi zamon qo'shiqlari va musiqa 15000 so'm;
3. "Toshkent " guruhi estradaning pop yo'nalishida 20000so'm;
4. "Anor" guruhi-22000so'm;
5. Klassik va Estrada qo'shiqlarini ijro etuvhci guruh 26000so'm

Tadbirlarni o'tkazish uchun xona;

1. Fakultetning sport zali 2000so'm;
2. Iqtisodchilar klubi 5000so'm;
3. Madaniyat saroyi 5500so'm;
4. "Guliston" xususiy oshxonasi 5700 so'm;
5. "Internet" klubi 5800 so'm;

Engil tamaddi qilish uchun yaxna ovqat , salat, shirinliklar, mineral suvlar

1. Talabaning o'zlari buterbrod, pechene, tort tayyorlashlari, zalga bezaklar yasashlari 20000so'm;
2. Talabaning o'zlari buterbrod, turli suvlar va oddiy bezaklar sotib olish kerak.25000so'm;
3. Tayyor buterbrod, pechene , tort, turli suvlar, oddiy bezaklar sotib olib kelish 30000so'm;
4. Tayyor buterbrod, pechene , tort, turli suvlar, chiroyli bezaklar sotib olib kelish 60000so'm;

O'qituvchining vazifasi talabalarning yuqorida sanab o'tilgan san'atkorlar guruhlaridan qaysi birini chiqarishlarini , zalni qayerdan ijaraga olishlarini, ovqatlar, ichimliklar va bezaklar olishlari uchun qaror qabul qilish setkasini to'ldirishlarini nazorat qilish.

Har bir talaba yoki kichik guruh nima sababdan aynan tanlangan tadbiri uning uchun eng ma'qul ekanligini sababini izohlab berishi kerak.Bu topshitiriq

bajarilgach, o'qituvchi auditoriyaga quyidagi savolni tashlaydi. "Sizning oilangiz ham tanlash bilan bog'liq vaziyatga duch keladimi? U nimasi bilan o'xshash, qaysi tamonlari bilan farq qiladi?"

Yoki muqobil qiymat, tanlashni tushuntirishni eng oddiy, oson yo'ldan foydalanish mumkin. Buning uchun auditoriyaga o'qituvchi muhokama qilinayotgan mavzuga taalluqli savol tashlaydi.

Aytingchi, nima sababdan ehtiyojlar cheksiz?

Kim birinchi bo'lib javob bersa mukofat: qalam, o'chirg'ich, ruchka. Javob bergan talaba shulardan birini tanlashi kerak.

Talaba albatta buyumlardan o'zi uchun kerakli bo'lganini oladi. Aytaylik, u ruchkani olsin. O'qituvchi undan nima sababdan ruchkani olganini so'raydi, talaba ruchkasi yo'qligi uchun olgan bo'lsin. U holda o'qituvchi ruchkani bo'lganda nimani olishi mumkinligini so'raydi.

U qalam deb javob bersin. Demak, talaba uchun ruchkaning muqobil qiymati qalam bo'lyapti. Chunki, u ruchkadan keyin qalamni eng ko'p naf keltiradigan narsa sifatida baholaydi.

Uning uchun tanlash va qaror qabul qilish mezonida asosiy zaruriyat turibdi. Boshqa talaba uchun esa tamomila boshqachabo'lishi mumkin. BU ni ikkinchi talabaga savob berib, aniqlash mumkin.

Seminar darsning talabalarda bilim, iqtidor nutq so'zlash, boshqalar fikriga tanqidiy qarashni shakllantiradigan usullardan munozaradir. Bunday usul bilan dars o'tish o'qituvchidan katta tayyorgarlik va mahoratni talab qiladi. Tanlash va qaror qabul qilish muammosi bu borada keng munizara maydoni hosil qilishga imkon beradi. Chunki baribir talabaning variantlarini baholash mezoni ikkinchisidan farq qiladi.

Navbatdagi savol "Iqtisodiyotning bosh muammosi" bo'lib, bu savol mazkur mavzuning asosini tashkil etadi. Resurslar cheklanganligi o'z navbatida imkoniyatlar, tavar va xizmatlar daromatlar cheklanganligi olib keladi.

Bu esa har bir faoliyatda tanlash zaruriyatini taqazo qiladi:

Biror qarorga kelish uchun, deylik har kim o'z imkoniyati, daromatlari va vaqtiga qaraydi.

Aslida butun jamiyat oldid aham shu muammo turadi. Har doim imkoniyatdan birini tanlar ekanmiz, ikkinchisi amalga oshishidan mahrum bo'lamiz. Tanlanganda esa xayolan ularni bir biriga taqqoslaymiz. Biz uchun nisbatan eng yuqori naflilikni tanlaymiz.

Hozirgi paytda juda ko'p iqtisodchilar: "resurslar cheklanganligi" "tanlash muqobil (alternativ) qiymati"ni iqtisodiyot nazariyasi tayanadigan uchta katta kit tarzida tasvirlashadi.

Bu bejiz emas, chunki iqtisodiyot nazariyasining bosh muammosi shuni talab qiladi.

Savolni muhokama qilish jarayonida nima sababdan resurslarning cheklanganligi sharoitida cheksiz ehtiyojlarni qondirish muammosi iqtisodiyotning bosh muammosi ekanligini talabalar tushunib etishi zarur. U barcha muammolarni qanday qamrab olishini misollar bilan ko'rsatish kerak.

So'zga chiqqan talaba bu haqd ato'xtamasa , o'qituvchi unga qo'shimcha savollar bilan murojat qiladi. Savolni suhbat yoki savol javob usuli bilan muhokama qilish mumkin. Bunda talabalar diqqatini avvalgi muhokama qilingan savollarga qaratib, ular asosida xulosa chiqarish zarur.

Savollar:

1. Nima ishlab chiqarish , yani qanday tavarlar ishlab chiqarish va xizmatlarni yo'lg aqo'yish kerakki , u jamiyat ehtiyojlarini imkoniyatning eng yuqori darajasida qondirsin?
2. Qancha ishlab chiqarish, yani tasvurrufidagi resurslarni qanchasini ishlab chiqarishga jalb qilish hamda qanday hajmda mahsulot ishlab chiqarish kerak.
3. Mahsulotni qanday ishlab chiqarish kerak? Ishlab chiqarishiniqanday tarzda tashkel etish qanday texnologiyadan poydalanish zarur?
4. Ishlab chiqarilgan mahsulot ni kim oladi? U iste'molchilar o'rtasida qanday taqsimlashi kerak?
5. Tizim yuz beradigan o'zgarishlarga moslanishga layoqatlimi? U iste'molchilar talabi, resurslar taklifi, shuningdek texnologiyaning o'zgarishiga moslasha oladimi.

Bular iqtisodiy faoliyatning besh fundamental masalasi bo'lib, ular iqtisodiyotning bosh muammosidan kelib chiqadi. Har biri tanlovni va qaror qabul qilishni tanlab etadi. Mikromiqyosda uning yechimi har bir oila , korxonada firma, tashkilot qaroriga bog'liq bo'lsa, jamiyat miqyosida esa davlat qaroriga bog'liqdir.

Savolni muhokama qilish jarayonida talabalar diqqatini kelajakdagi taraqqiyot ana shu tanlov va qabul qilingan qarorga bog'liq bo'lishiga, u iqtisodiyotning regressiv doiraviy, progressive tarzda rivojlanishiga olib kelishiga diqqatni tortish zarur.

Darsga yakun yasash .O'qituvchi darsni yakunlar ekan, "Kimd aqanday savol bor" deya murojat qiladi. So'ngra guruhning jurnal darsga tayyorgarligini baholaydi, hamda eng faol qatnashganlarni alohida лцэкефышиб гдфк to'plagan ballni e'lon qiladi.

Kelgusi seminar darsi "Iqtisodiy faoliyat va ishlab chiqarish" mavzu bo'yicha bo'lishi, darsga "Seminar mashg'ulotlarining rejasini" bo'yicha tayyorlanib kelish topshiriladi. Bundan tashqari o'tilgan darsni , o'rganilgan kategoriyalarni yanada yaxshiroq eslab qolish uchun qaratiladigan materialga uy vazifasi qilib beriladi: Topshiriqni kichik guruhlar birgalik bajarishi tavsiya qilinadi.

7 tarqatiladigan material

Respublikamizdagi 12 viloyat va Qoraqalpog'iston Respublikasida ishlab chiqarish imkoniyatlari turlicha siz tadbirkor sifatida bolalar kiyim kechagi tikadigan kichik korxonada qurmoqchisiz. Uni qaysi viloyat yoki tumanlarga qurgan bular edingiz? sababi izohlang.

Tanlov mezonlari: ish haqi , yuqori mamlakat kadrlar bor yo'qligi , ishchilar malakasi, transport, aloqa, aholining tartibidagi bolalarning hissasi, bozor hajmi, bolalar kiyim kechaklarning narxi va boshqalar.

Respublika bo'yicha real ma'lumotlardan foydalanishga harakat qiling.

A) Topshiriqni har bir kichik guruh (45 talaba) alohida bajaradi.

B) Har bir kichik o'z to'lovini va qabul qilgan qarorini asoslab bering.

V) Javoblar yozma bo'lishi kerak.

O'qituvchi kelgusi darsda javoblarni yig'ib oladi va tekshirib, talabalar ishini baholaydi.

Umuman olganda seminar darsi turli uslublar asosida olib borilar ekan, u qiziqarli bo'lib barcha talabalarni faol qatnashishga, demak darsga qunt bilan tayyorlanib kelishiga undaydi.

3. Seminar darsini texnogen yondashuv asosid atashkil qiladi.

Seminar darsini turli metodlar qo'llab tashkil etishni ko'rib chiqdik. Darsni texnogen yondashuv asosida tashkil etish bu jihatdan bir muncha farq qiladi. Unda seminar darsi o'tishning texnogen xaritasi tayyorlanib barcha savollar muhokamasi qanday tartibda olib borishi rejalashtiriladi. O'qituvchi va talabalarning qanday vazifalarini bajarishi ko'rsatiladi. Darsning vazifalarni bajarishni ko'rsatiladi. Darsning maqsadi, o'quv faoliyatining natejasi belgilanadi. O'qitishning metodlari va o'rganish texnikasi, o'qitish vositalari aniqlanadi. Mazkur darsni o'tgungacha talabalar nilish lozim bo'lgan bilim va malakalar ko'rsatiladi. Har bir savolning muhokamasi qanday tartibda o'tishi, qanday topshiriqlar berilishi ko'rsatiladi.

Texnologik yondashuv asosida seminar darsga tayyorgarlik ko'rish va o'tkazishni, texnologik xarita ishlab chiqishni "Iqtisodiy resurslar va jamiyat ehtiyojlari" mavzusida seminar darsi o'tish misolida ko'rib chiqamiz.

"Iqtisodiy resurslar va Jamiyat ehtiyojlari" mavzusida seminar darsi o'tish texnologiyasi.

“Iqtisodiy resurslar va Jamiyat ehtiyojlari” mavzusida seminar darsi o‘tish texnologiyasi.

Fakultet, kafedra dars o‘tadigan kur	O‘quv predmeti	Mavzuning o‘quv dasturidagi tartib raqami va ajratilgan soat
Boshqaruv fakulteti bakalavriyat 1 kurs	“Iqtisodiyot nazariyasi”	№2 2 soat
Sana: sentyabr	O‘quv guruhi talabalari soni BK 81,(20,25)	O‘qituvchi
O‘tilgan dars mavzu	“Iqtisodiy resurslar va jamiyat ehtiyojlari”	
Seminar rejasi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ehtiyojlarning mazmuni .Ehtiyojlarning tarkibi.Individual , guruhiy va umumjamiyat ehtiyojlar. 2. O‘zbekiston ehtiyojlarning xususiyatlari. 3. Ehtiyojlarning cheksizligi.Ehtiyojlarning yuksalishi qonuni. 4. Resurslarning cheklanganligi.Ishlab chiqarish imkoniyati 5. Tanlov va qaror qabul qilish 6. Iqtisodiyotning bosh muammosi. 7. Ehtiyojlarni qondirilish darajasi 	
Asosiy tushuncha va termenlar.	Ehtiyoj, ehtiyojlarning yaksalib borishi iqtisodiy qonuni, iqtisodiy resurslar, tanlovning muqobil qiymati ishlab chiqarish imkoniyati chegarasi , resurslar cheklanganligi , iqtisodiyotning bosh muammosi.	
Adabiyotlar ro‘yxati.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Karimov I.A “O‘zbekiston iqtisodiy islohatlarni chuqurlashtirish yo‘lida T: O‘zbekiston”,1995 2. Krimov I.A O‘zbekistonning o‘z istiqlol va taraqqiyot yo‘li T : “O‘zbekiston”1992. 3. Karimov I.A vatan ravnaqi uchun har birimiz ma’sulmiz.T: “O‘zbekiston”9tom 2001. 	

4. Karimov I.A Islohatlar strategiyasi-mamlakatimiz iqtisodiy salohiyatini yuksaltirishdir.// Xalq so'zi, 20 fevral ,2003yil.
5. Karimov I.A yangi hayot eskicha qaror va yondashuvlar bilan qurib bo'lmaydi.// O'zbekiston ovozi, 17 fevral 2005yil.
6. Karimov I.A Erishilgan yutuqlarni mustahkamlab, yangi marralar sari izchil harakat qilishimiz lozim, //xalq so'zi, 2006yil 11 fevral.
7. Karimov I.A Bizning bosh maqsadimiz –jamiyatni demokratlashtirish va yangilash, mamlakatni modernizatsiya va isloh etishdir.T “O'zbekiston” 2005yil.
8. Makonnell k, Bryu S. Ekonomiks,gl, 2 M: “InfroM”1999yil.
9. “Ma'naviyat, ilmu fan va iqtisodiy bilim yoshlar tarbiyasiga xizmat qilsin” mavzusidagi respublika ilmiy amaliy konferentsiyasi materiallari, 2004yil 25 noyabr,Toshkent, 2004yil.
- 10.Tenzisi idokladi.mejdunarodnoy nauchnoprakticheskay konfrerntsii natemu :sotsialnoekonomicheskie problem perexodnomiki (Opit, obobshcheniya , zakonomernosti) sank Peterburg :2005
- 11.Tojiboeva.D: « Iqtisodiyot nazariyasi» o'quv qo'llanma.Toshkent «O'qituvchi» 2002 yil.
- 12.Fesh S; Donnbush R,Shmalenzi R «Ekonomika» chast-1 glava -1 M: 1999 godu.
- 13.Shodmanov Sh,Alimov R,Juraev T : « Iqtisodiyot nazariyasi» o'quv qo'llanma.Toshkent «Moliya» 2002 yil.
- 14.«Ekonomicheskaya teoriya» Uchebnik. Pod red Nikolasov1,N.M. «Proekt» 1998 g.
15. «Ekonomicheskaya teoriya» Uchebnik dlya studentov uchebno`x zavedeniya (Kol.akt.).Tashkent «Shark» 1999 godu.
16. O'lmasov A,Sharifxujaev M. « Iqtisodiyot nazariyasi» Darslik.Toshkent «Mexnat» 1995 yil.
17. O'lmasov A,Vaxobov A « Iqtisodiyot nazariyasi» Darslik.Toshkent «Shark» 2006 yil.
18. O'zbekiston iqtisodiyoti,O'zbekiston v.t.sifrax.Staticheskiy zbornik Tashkent 2005 yil.

<p>Darsning maqsadi:</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Extiyoljar mazmuni va ularning tarkibiga turli jixatdan yondashish va nima sababdan turli guruhlarda bo'lishni tushunish; 2. Extiyojning shakllanishida axboratning rolini aniqlash. 3. Extiyojning yuksalib borishi, resurslarning esa cheklanganligi mazmunini aniqlash. 4. Resurslarning cheklanganligi sharoitida cheksiz extiyojlarni qondirish muommasi iqtisodiyotning bosh muommasi ekanligini tushunib etish; 5. Tanlov va qaror qabul qilish muommasi, qaror qabul qilishning muqobil variantlari va mezonlarini ishlab chiqishni o'rganish. 6. Qaror qabul qilish uchun axboratning ahamiyati naqadar katta ekanligini aniqlash. 7. Extiyojlarni qondirilishini ifodalaydigan iqtisodiy kursatgichlarni bilish. 8. Mavzu buyicha bilimlarni kengaytirish va chuqurlashtirish.
<p>O'qituvchining vazifalari</p>	<p>Motivatsion vazifasi: maskur ma'zu buyicha chukur ma'noga ega savollarni kuyib, talabalarni fanning keyingi mavzularini va boshka iqtisodiy fanlarni xam urganishga kiziktirish.</p> <p>Urgatuvchilik vazifasi: Mavzuning asosiy tushunchalari mazmuni bilan tanishtirish ularning uzaro boglikligini ochib berish.</p> <p>Rejalashtiruvchi vazifasi: Mantikiy taxliliy fikrlashni shakllantirish.</p>

<p>O'quv faoliyatning natijasi.</p>	<p>Talaba:</p> <p>1. Sotsial-iqtisodiy extiyojlar va ular tarkibiga turli jixatdan yondashib mazmunini tushuntirib bering.</p> <p>Extiyojlarning cheksizligi sabablarini aniqlab extiyojlar yuksalishi qonun mazmunini aytib bering.</p> <p>Ishlab chiqarish imkoniyati transformatsiya egri chiziqlar tanlovining muqobil qiymati mazmunini bilishi kerak.</p> <p>Extiyojlarning shakllanishi va qaror qabul qilishda axboratning roli naqadar katta ekanligini kursata olish zarur .</p> <p>Iqtisodiyotning bosh muommasi va nima sababdan uni bosh muomma deb atalishini bilishi zarur.</p> <p>Extiyojlarning qondirilishi qanday kursatgichlari orqali aniqlanishini tushuntirib bera olishligi kerak.</p> <p>2.</p>
<p>O'qitishning metodi va o'rganishning texnikasi</p>	<p>Kurgazmali qurollardan ,tarqatma materiallardan foydalanish modellashtiruvchi o'yin kichik guruhlarga bulinib xamkorlikda ishlash,savol javob,testlar masala va mashqlar yechish.</p>
<p>O'qitish vositalari</p>	<p>Doska,kodoskop,slaydlar,daftar,kitob,gazeta va jurnallar,yozuv kog'ozlari,ruchka qalam.</p>
<p>O'qitish sharoiti</p>	<p>Jixozlangan auditoriya.</p>

<p>Ma'skur darsni o'tgungacha talabalar bilishi lozim bulgan bilim va malakalar</p>	<p>Iqtisodiy qarashlarning vujudga kelishi tushunchasi “iqtisodiyot nazariyasi” fani nimani qanday metodlar yordamida o'rganishi iqtisodiy qonunlar kotegoriyalar extiyojlar mazmuni.</p>	
<p>“Iqtisodiy resurslar va Jamiyat ehtiyojlari” mavzusida seminar darsining texnologik xaritasi</p>		
<p>Texnologik bosqich vaqt</p>	<p>Faoliyatining mazmuni</p>	
	<p>O'qituvchi</p>	<p>Talabalar</p>
<p>Mavzu buyicha utishga tayyorlanish</p>	<p>Seminarga tayyorlanishadi</p>	
<p>1-Bosqich Kirish: avvalgi mavzu bilan bog'lash.mavzuni o'rganishni motivatsiyasi 58-daqiqa.</p>	<p>1.1 Avvalgi darsda o'tilgan iqtisodiy qnunlar va kategoriyalarning mazmunini qisqacha surov metodini qullab.esga solinadi. 1.2 Yangi mavzuni e'lon qiladi va uni utgan mavzu bilan bog'laydi. 1.3 Mavzuning maqsadi darsning natijasi va uni o'tkazish rejasini e'lon qiladi. 1.4 Testlar</p>	<p>Ogzaki javob berishadi. Asosiy tushunchalarni mazmunini aytishadi. Eshitadilar</p>

	<p>masala? mashqlarning vazifasi ularni talabalar bilimi chuqurlashtirishga ta'sirini kursatib beradi.</p> <p>1.5</p>	
<p>2-Asosiy Bosqich</p> <p>Talabalarni bilim olishga faollashtirish seminar darsning birinchi savol muxokamasi. individual ishlash 10-12 daqiqa</p>	<p>Talabalarga:</p> <p>Inson yashashai uchun nimalar kerak? Nega extiyojlarga turli jixatdan yondashib. ularni turli guruxlarga bulamiz. Bunga kanday extiyoj bor deb uylaysiz? Degan savollar bilan murojat kilinadi.</p> <p>“Munozara” metodi qo'llaniladi. muhokamani yakunlaydi.</p>	<p>1.1 Eshitadilar, javob beradilar, muxokama qiladilar.</p>
<p>Seminarning ikkinchi savoli muhokamasi individual va guruh bilan ishlash 10-12 daqiqa.</p>	<p>2.1 O'zbekistonda fuqorolarning ehtiyojlari shakllanishinig o'ziga xos xususiyatlari bormi? Sizningcha bo'nga qanday omillar ta'sir ko'rsatadi?</p> <p>“Aqliy hujum” metodi qo'llaniladi.</p> <p>2.2. Kichik guruhlarda aytilgan funksiyalarni so'ralib baho berish amalga oshiriladi.</p> <p>Muhokamani yakunlaydi.</p>	<p>2.1. Avval individual tarzda, so'ngra kichik guruhlar muhokama qilib javob beradi.</p>
<p>3. savol muhokamasi</p>	<p>3.1. Savol bo'yich atuzilgan test va javob jadvali tarqatiladi.</p>	<p>3.1. Talabalar jadvalni to'ldirishadi, test javoblarini</p>

<p>individual ishlash 8-10 daqiqa</p>	<p>3.2. Test savollari yig'ishtirib olinadi.</p> <p>3.3. Test javoblarining muhokamasini uyushtiradi, muhokamani yakunlaydi.</p>	<p>muhokama qilishadi.</p>
<p>4. Savol muhokamasi, kichik guruhlarda ishlash 10-12 daqiqa</p>	<p>4.1. Kichik guruhlar amasala va mashqlar tugatiladi.</p> <p>4.2. Har bir kichik guruh topshiriqlarni yechilishi va savollarni taqdim etilishi nazorat qilinadi.</p> <p>4.3. Topshiruvchining javobi tarqatiladi.</p>	<p>4.1 Masala mashqlarni yechishadi.</p> <p>4.2. Ularni javobi bilan solishtirishadi.</p>
<p>Seminarning 5. Javobi muhokamasi. Kichik guruhlarda ishlash 10-15 daqiqa.</p>	<p>5.1. "Qaror qabul qilishning qadamma qadam modelini" qaror qabul qilish setkasi tarqatma materiallarni kichik guruhlariga beradi.</p> <p>5.2. Kichik guruhlar tomonida cheklangan resurs (kitob, jurnal)larni tanlashni tashkil etadi.</p> <p>5.3. Qaror qabul qilish setkasini tuzdirishini va kichik guruhlar taqdimotini tashkil qiladi.</p>	<p>5.1 Tarqatma materiallar bilan tanishadi.</p> <p>5.2 Kichik guruhlar tanlaydilar.</p> <p>5.3 qaror qabul qilish setkasi to'ldiradi.</p> <p>5.4 Nima sababdan tanlaganlarni tanlov mezonlari qanday nima sababdan o'zgarishini izohlaydilar.</p>

<p>6.Savol muhokamasi Kichik guruhlarda ishlash 8-10 daqiqa.</p>	<p>6.1 Iqtisodiyotning bosh muammosi nimalardan iborat bo'lishi mumkin? Nima sababdan uni bosh muammo deymiz ?degan savol qo'yadi.</p> <p>6.2 Kichik guruhlarda muhokamani tashkil qiladi.</p> <p>6.3 Muhokamani yakun qiladi.</p>	<p>6.1. Kichik guruhlar muhokama qiladilar.</p> <p>6.2. O'z fikrini bildiradilar.</p>
<p>7.Savol muhokamasi Kichik guruhlarda ishlash 8-10 daqiqa.</p>	<p>7.1. Ayrim ehtiyojlarni qondirish darajasi ko'rsatilgan statestik ma'lumotlar tarqatiladi.</p> <p>7.2. Ehtiyojlarni qondirish darajasi yana qanday iqtisodiy ko'rsatkichlar orqali ifodalash mumkinligini muhokamasini tashkil qiladi.</p>	<p>7.1. statestik ma'lumotlar bilan tanishadilar.</p> <p>7.2. Kichik guruhlarda muhokama qilinadi.</p> <p>7.3. Har bir kichik guruh vakili guruh fikrini bildiradi</p>
	<p>3.1 Talabalarga har bir kichik guruhning darsga faol qatnashishini baholashni taklif qiladi.</p> <p>Birinchi o'rin-1ball</p> <p>Ikkichi o'rin – 0.8 bal</p> <p>Uchunchi o'rin -0.7 ball</p> <p>To'rtinchi o'rin-0.6 ball</p> <p>Beshinchi o'rin 0.5 ball</p> <p>3.2 Darsga yakun yasaydi.Talabalar diqqatini asosiy masalaga</p>	<p>3.1 Kichik guruhlarni topshiriqni bajarish bo'yicha bajargan ishlari va bildirgan fikrlari asosida quyidagi ballar e'lon qilinadi.</p>

<p>III- Yakuniy qism</p> <p>58 daqiqa</p>	<p>qaratadi.Seminar darsiga tayyorlanishda nimalarga etibor qaratilishi lozimligi haqida tushunmay qolgan savollarni o'quv adabiyotlaridan o'qish haqida ko'rsatma beradi.</p>	
---	--	--

Seminar darsi o'tishda ilovalar.

Testlar:

1. Ehtiyojlar cheksizligining sabablari?

- a) Aholi sonining o'sib borishi.
- b) Qondirilgan ehtiyoj yangi ehtiyojni vujudga keltirish
- v) Fan texnika taraqqiyoti aholining yangi yangi ehtiyojlarini vujudga keltirishi.
- g) Ishlab chiqarishning mayishi madaniyatni shakllantirish.
- c) Yuqoridagi barcha savollar to'g'ri.

2. Ehtiyojlarni yuksalib borishi qonuni?

- a) Ehtiyojlarni miqdor jihatidan ko'payishi, munosabatlarni ifodalaydi.
- b) Ishlab chiqarish madaniyatini taraqqiyoti bilan ehtiyojning miqdori o'sib tarkiban yangilab borishini ifodalaydi.
- v) Aholini qo'laylikka bo'lgan zaruriyatlari va ijtimoiy ehtiyojlarini o'sib borishini ifodalaydi.
- g) Ehtiyojlarlarning tarkibi o'rganishini ifodalaydi
- c) Ehtiyojlarlarning miqdor jihatidan ko'payishi munosabatlari ehtiyojning tarkibi o'zgarishini ifodalaydi.

3. Ehtiyojlarlarning cheksizligi ko'proq qaysi turdagi ehtiyojlarga taluqli?

- a) Moddiy ehtiyojlarga.
- b) Guruh ehtiyojlar Guruh.

v) Ijtimoiy va manaviy qo'layliklarga bo'lgan ehtiyojlarga.

g) Uzoq muddat foydalaniladiga tavarlarga.

C) Moddiy va manaviy ehtiyojlarga.

4. Jmiyat ehtiyojining tarkib topishi va yuksalib borishiga tasir etuvchi omillar?

a) Aholi , soni, yoshi, jinsi.

b) tabbiy geografik sharoiti

v) tarixiy milliy oddatlar va ananalar, ma'naviy jihatdan erishilgan daraja.

g) jamiyatni iqtisodiy taraqqiyoti.

C) yuqoridagi barch asavollar to'g'ri.

5. Ehtiyojni yuksalib borishi qonuni,umumiqtisodiy qonunlar guruhiga kiritiladi?

a) Kishilik jamiyat taraqqiyotining barcha bosqichlarida inson ehtiyojlari miqdori ko'payib uning tarkibi o'zgarib, yangilanib xilma-xilligi ortib boradi.

b) Iqtisodiyot taraqqiyoti tufayli ehtiyojlarni tarkibi doimo yangilanib boradi

v) Fan-texnika taraqqiyoti tufayli doimoishlab chiqarish ehtiyojlari ortib boradi.

g) Kishilarning madaniy ma'naviyati shakllanibborgan sari o'sib boradi.

C) Ishlab chiqarish ehtiyojlari ortib mayishiy madaniyat shakllanib boradi.

Ilova 2.(3.2)

Test javoblari.

№	a	b	v	g	c
1					
2					
3					
4					
5					

Ilofa 3.(4.2)

Birinchi kichikguruh uchun topshiriq:

1.Zahro opasi va singlidi Adaba bilan kichik korxonaga ochdi.Zahro bir yilda 400 dona qizlar kuylagi yoki 450dona erkaklar ko'ylagi tika oladi.Opasi esa 350 dona qizlar kuylagi yoki 400 dona erkaklar kuylagi tika oladi.Singlisi esa 300dona qizlar kuylagi yoki 350 dona erkaklar kuylagi tika oladi.

Oilaviy kichik korxonaning ishlab chiqarish imkoniyatini hisoblang va uni grafikda tasvirlang.

T/N.

1. Individual ehtiyoj bu har bir oilaning , jamiyatning ehtiyoji bo'lib, u birgalikda yashash va faoliyat yuritishga bo'lgan ehtiyojni o'z ichiga oladi.
2. Guruh ehtiyoji bu oilaviy yoki kishilarning biron maqsadda birlashgan to'pi, mehnat jamoasi, turli uyushmalar ehtiyojlari bo'lib, birgalikda yashash , faoliyat yuritish, jarayonida vujudga kelishi umumiy ehtiyojdir.
3. Umumjamiyat ehtiyojlar mamlakat miqoyosida , qolaversa yer shari miqoyosida insonlarning bir butun bo'lib tarkib topgan ehtiyojdir.

Ikkinchi kichik guruh uchun topshiriq:

1.Respublikamizda avtomobil va traktor ishlab chiqarilishi quyidagi jadvalda ifodalangan:

Avtomobil	5	4	3	2	1	0
Traktor	0	7	13	18	22	25

Mukobil xarajatlarni aniqlang.

A) Bitta qo'shimcha avtomobil ishlab chiqarish uchun

B) qo'shimcha bita traktor ishlab chiqarish uchun,

T/N

Maxallada militsiya tayang runkti ochildi:

Uni industrial extiyojlar misol qilsa buladi:

1. Atrof muxit xolatini urganish uchun labaratoriya tashkil etildi.Bu umumjamiyat extiyojini qondirishga kiradi.

Kichik guruh uchun topshiriq:

1.Mamlakatimizda A va B turdagi ikki xil tovar ishlab chiqariladi:deyaylik.Ularning imkoniyati chegarasi quyidagi jadval kursatilgan.

Maxsulot turlari	A	B	V	G
A tovar (dona)	0	1	2	3
V tovar (dona)	12	10	6	0

A) Grafikda jadval ma'lumotlari asosida ishlab chiqarish imkoniyati egri chizigini tasvirlang.

B) A tovarning V tovarga ifodalangan muqobil qiymatni xisoblang.

V) V tovarning A tovardagi mukobil qiymati: usuvchi,pasayayuvchi yoki doimi? A tovarning V tovardagi mukobil qiymatini kursating?

G) Agarda mukobil qiymat doimiy bulsa,imqoniyat egri chizigi qanday shaklda buladi? Jadval va grafikda tasvirlang.

T/N

Bizning extiyolarimiz olgan axboratimizga kura shakllanadi:

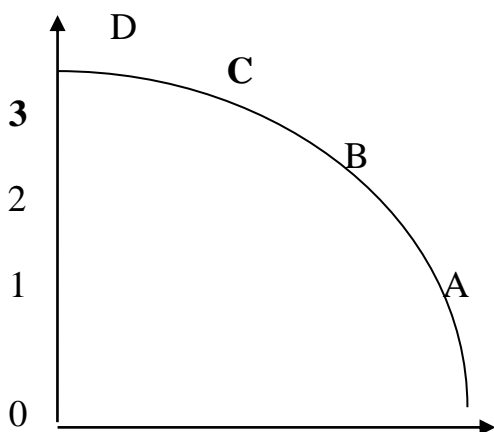
Ovqatda zarur xar bir odamda kishi oshqozonida kichik sigimi bilan cheklanadi, lekin kulayliklarga xamda uy-joy,kiyim-kechak uy sharoiti, uning anjomlar bilan bezashga intilish aftidan cheksiz yoki muoyaan chegaralarga ega bulmasa kerak deb takidlangan edi tanikli faylasuf Gigel.

To'rtinchi guruh uchun topshiriq

Jamiyat doimo joriy iste'mol uchun xamda kelajak uchun tovarlar boshqacha aytganimizda iste'mol mollari inventitsion tovarlar ishlab chiqarish,ilmiy tadjikotlar utkazish,maorif,ta'lim,profilaktik tibbiyot (kasalliklarning oldini olish uchun chora tadjikotlar) ga qanday miqdorda resurslar sarflanishi xal etiladi.

A,V,S,D mamlakatlar uchun 1995 yil A) rasm va 2005 yili

V) rasmda ishlab chiqarish imkoniyatlari kursatilgan.

Investitsion tavarlar

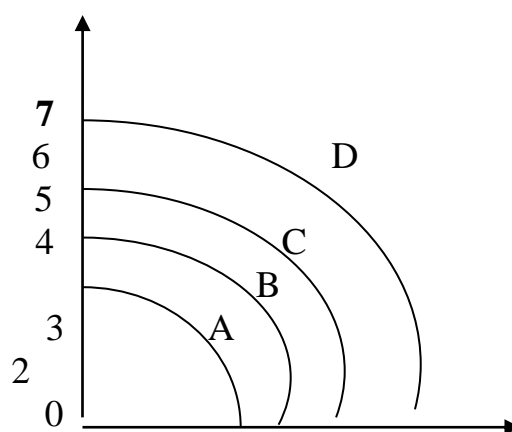
A) Rasm

Har ikki rasmdagi imkoniyatlar egri chizig'ini taqqoslang va quyidagi savollarga javob bering.

A) Nima sababdan har bir mamlakat imkoniyategri chiziq (a rasm) 2000yil) b) rasmdagi daraja ko'tarildi?

B) Nima sababdan S vaD mamlakatlarda A va V mamlakatlariga qaraganda imkoniyat egri chizig'I yuqori?

V) 2005 yilda joriy iste'mol bu mamlakatlarda qanday o'zgargan.

Investitsion tavarlar

b) rasm

1. Konfort (qulaylik) umuman tugaydigan nars adegan , faylasuf Gegal.
2. Qaror qabul qilish uchun turli muqobil variantlar tanlov mezonlari asosida taqqoslanadi.

Ilova 4.(4.3)

Birinchi kichik guruh uchun topshiriqning jaavobi :

1) 1050 donan qizlar ko'ylagi yoki 1200 dona erkaklar ko'ylagi.

Grafik :X o'qida qizlar ko'ylagi, u o'qida erkaklar ko'ylagi ifodalangan imkoniyat chizig'i.

T/N.1N,2T.

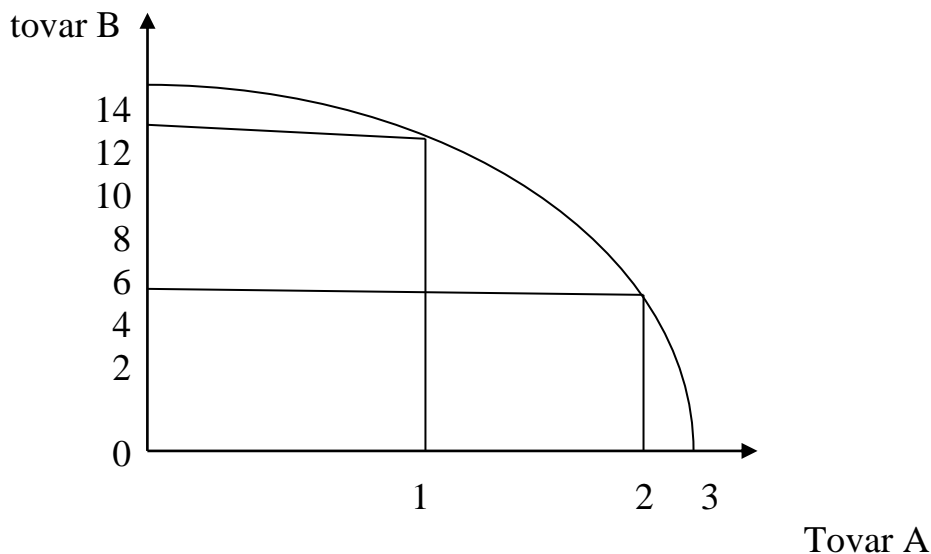
Ikkinchi kichik guruh uchun topshiriqning javobi:

1) Bitta qo'shimch aavtomobel ishlab bitta traktor ishlab chiqarish
 $1/7, 1/6, 1/5, 1/4, 1/3$ avtomobelga teng.

T/N.1N,2T.

Uchinchi kichik guruh uchun topshiriqning javobi:

Ishlab chiqarish imkoniyati egri chizig'i quyidagicha bo'ladi.

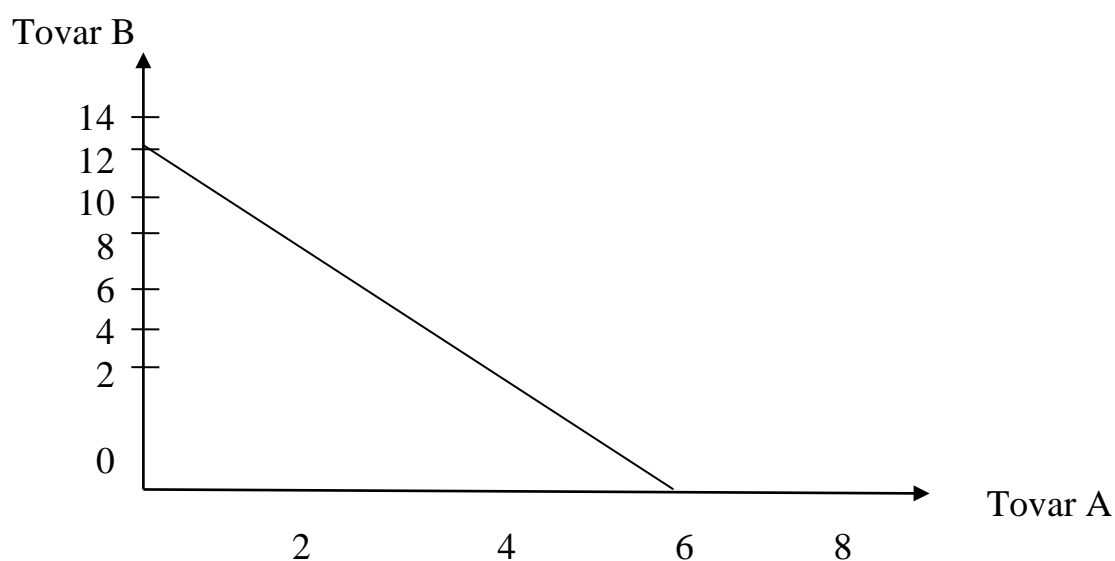
A tavar V tavardagi muqobil qiymatini

- Ishlab chiqarish imkoniyati egri chizig'i quyidagicha bo'ladi.
- A tavarini , V tavardan muqobil qiymati 2.4.6
- Tavarning muqobil qiymati doimiy o'suvchi yoki pasayuvchi ekanligini aniqlash uchun ualr ketma-ketlikda taqqoslaymiz.
V tavarning A tavar ishlab chiqarish evaziga yo'qotilgan muqobil qiymati o'sib boruvchi , chunki uzidan 4.6ga o'sadi.
A tavarning V tavarga ifodalangan muqobil qiymati esa pasayuvchi , chunki u 12,10,8,6,0 ga teng.
- Agarda muqobil qiymat doimiy bo'lsa A tavar ishlab chiqarishni kamayishi

yoki ko'payishi, V tavarining teng miqdorida ko'payishi yoki kamayishida ifodalanadi.

Uni jadval yoki grafikda tasvirlasak, quyidagicha bo'ladi.

Maxsulot turlari	A	B	V	G	D	E	Yo
A tavar (dona)	0	1	2	3	4	5	6
V tavar (dona)	12	10	8	6	4	2	0

Demak muqobil qiymat doimiy bo'ls imkoniyat egri chizig'I to'g'ri chiziq shaklida bo'ladi.

T/N 1T, 2N (A smit aytgan)

To'rtinchi kichik guruh uchun topshiriqning javobi:

Hamma mamlakatlarda ishlab chiqarish egri chizig'I fan texnika taraqqiyot natejasida o'ngga siljigan, chunki fan texnika taraqqiyot ishlab chiqarish imkoniyatini kengaytiradi.

b) S va D mamlakatlarda ishlab chiqarish imkoniyati egri chizig'I yuqori sababi, bu mamlakatlarda 1995 yili investitsion tavarlar miqdori ulushi yuqori bo'lgan.

v) 2005 yili barcha mamlakatlarda 1995 yilgi nisbatan joriy iste'mol o'sgan. Lekin S,D mamlakatlarda A,V mamlakatlarga nisbatan yuqori. Sababi bu mamlakatlarda dastlab kelajak uchun tavarlar ko'proq, ishlab chiqarilgan. Bu o'z navbatida ishlab chiqarish imkoniyati egri chizig'ini yuqori bo'lishiga, jumladan joriy iste'molni ham A,V mamlakatlarga nisbatan S,D mamlakatlarda yuqori bo'lishiga olib keladi.

Xulosa.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgach ishtimoiy –iqtisodiy hayotning barcha sohalariga chuqur tarkibiy islohatlarni amalga oshirish davrini boshladi. Shu jumladan eski ta'lim tizimi ham tubdan isloh qilish muhtoj edi.

Mamlakatimizda qabul qilingan ta'lim to'g'risidagi qonun va kadrlar tayyorlash milliy dasturini hayotga tadbiiq etish bo'yicha juda ko'p amaliy ishlar qilindi.

Ushbu dastur hijjatlarda kadrlarning mamlakat tizimini iqtisodiy rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bu bejiz emas chunki mamlakatda ta'lim tizimini islohat qilishga qonun qoidalariga amal qilgan holda turli yo'nalishlar va mutahassislar bo'yicha pedagoglar tayyorlanishini hayotning o'zi talab etiladi. Ayniqsa yuqori malakali iqtisodchi pedagoglar tayyorlash yuqoridagi vazifalari amalga oshirishning muhim bog'ini hisoblanadi.

Yuqorida takidlagan fikr mulohazalardan kelib chiqqan holda aytish mumkinki bugungi iqtisodchi pedagog fan to'g'risida chuqur bilimga ega bo'lishdan tashqari yuqori pedagog mutahassislariga ega bo'lishi dars o'tishning zamonaviy noananaviy usullardan foydalana bilishi va ular asosida dars o'ta olishi muhim sanaladi.

“География ва ИБА” йуналиши буйича битирувчи курс талабаси Саидахмедов Обид Андреевичнинг битирув малакавий иши “иктисодиёт йуналишидаги касб хунар коллежларида махсус иктисодий фанларини укитиш методикаси” мавзусида булиб, мавзу буйича берилган барча топширикларни уз вактида бажарди. Иш буйича барча адабиётлар манбалар билан танишди. Ишнинг умумий хажми 77 бетдан иборат булиб, узининг хажми мазмуни бажарилиш сифати фойдаланилган адабиётлар руйхати буйича талабга жавоб беради.

Битирув малакавий ишининг кириш кисмида Узбекистон Республикаси Президентининг таълим-тарбия ва кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан ислох килиш, баркамол авлодни утказиш тугрисидаги фармони (08.10.1997 йил), таълим тугрисидаги конуни ва кадрлар тайёрлаш миллий дастурини хаётда тadbiiq этиш-давлат сиёсатининг устивор йуналишлари, кадрларни тайёрлашдаги асосий махсад зарур билимларни узлаштириш билан талаб килинадиган талабаларни интелектуал кобилиятларни ривожланиши, уларда мустикал танлаш эса карор кабул килиш куникмаларини хосил килишлиги ва бир катор курсатмалар атрафича ёритилган.

Мавзу 3- боб ва булимларидан иборат булиб,

- 1- бобида махсус фанларни укитиш методикаси фаннинг предмети вазифалари илмий асослари;
- 2- бобида Узлуксиз таълим тизимида дарс утишининг хусусиятлари;
- 3- бобида Иктисодий рессурслар ва жамият ихтиёжлари мавзусида семинар машгулотларига тайёргарлик куриш уни утказиш буйича унинг булимларида кенг ёритилган.

Мавзунинг мураккаблигига карамасдан талаба имкон кадар уни ёритишга харакат килган. энг мухими иктисодиёт фанлари буйича замановий дарс утишга тайёргарлик куриш ва уни утказиш технологиясини курсатиб бера олади. Олган

билимларга асосланган холда иктисодий ресурслар ва жамият эҳтиёжлари мавзуси буйича наъмунали дарс утиш ишланмасини тайёрлади ва уни дарс жараёнида куллай олишини курсатган.

“Иктисодий ресурслар ва жамият эҳтиёжлари мавзусини семинар дарси утиш технологиси ва дарс утишниг технологик харитаси,укувчи талабаларни билимини дарсларда мустахкамлаб боришлиги учун тест саволлари ва алохида гурухларга булинган холда кичик гурухлар учун бошкотирма савол-жавоб топшириклари,чизмали методик кургазмалар билан бойитган.

Якуний кисмида касб хунар коллежларида махсус иктисодий фанларга тайёргарлик куриш ва уни утказиш методикаси буйича таълим сифатини янада яхшилаш буйича айрим фикр ва мулохазалар ва таклифларни келтирди.

Юкоридагиларни инобатга олган холда Саидахмедов Обид Андреевичнинг битирув малакавий иши тулик якунланган деб хисоблайман ва Давлат аттестация комиссиясига химояга тавсия этаман

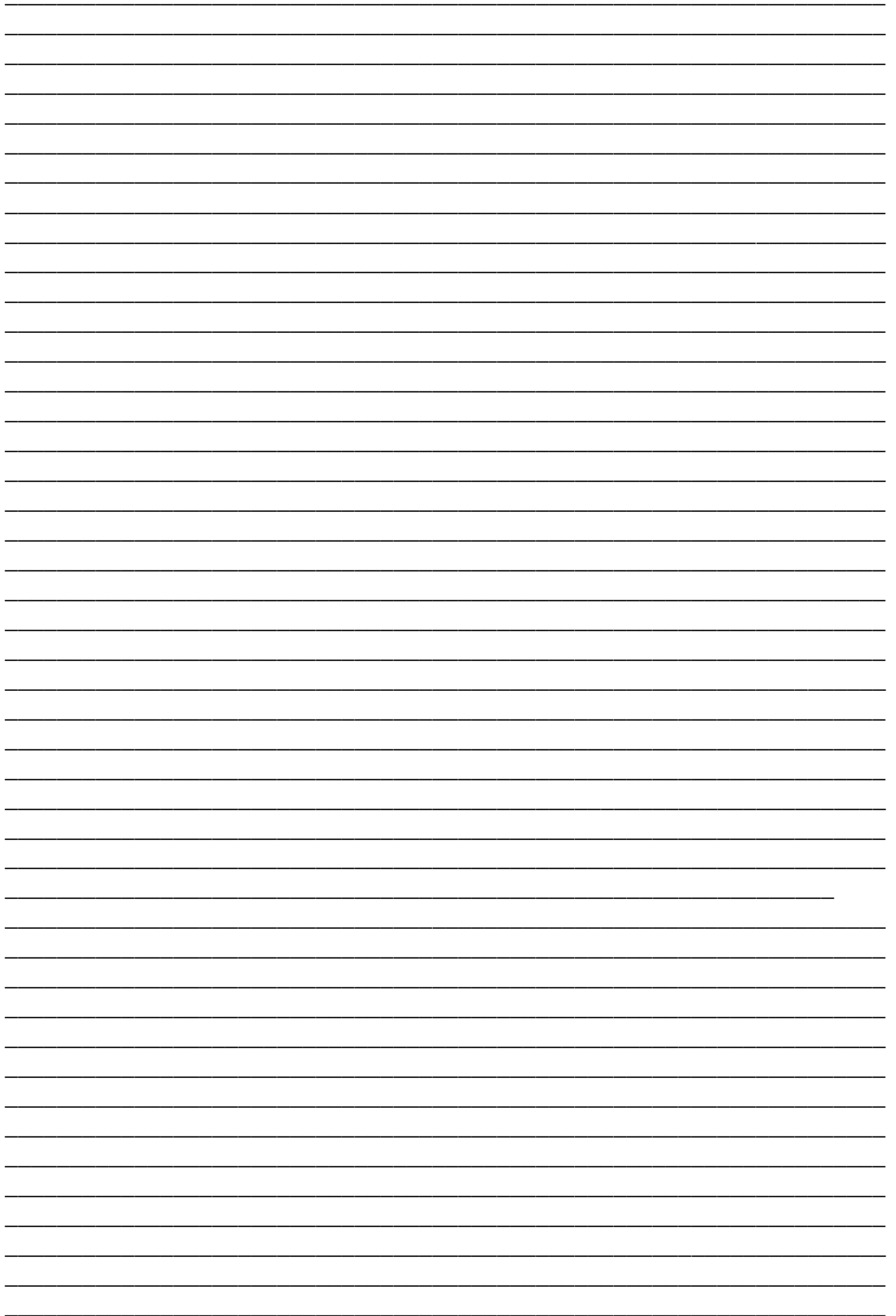
Илмий рахбар:

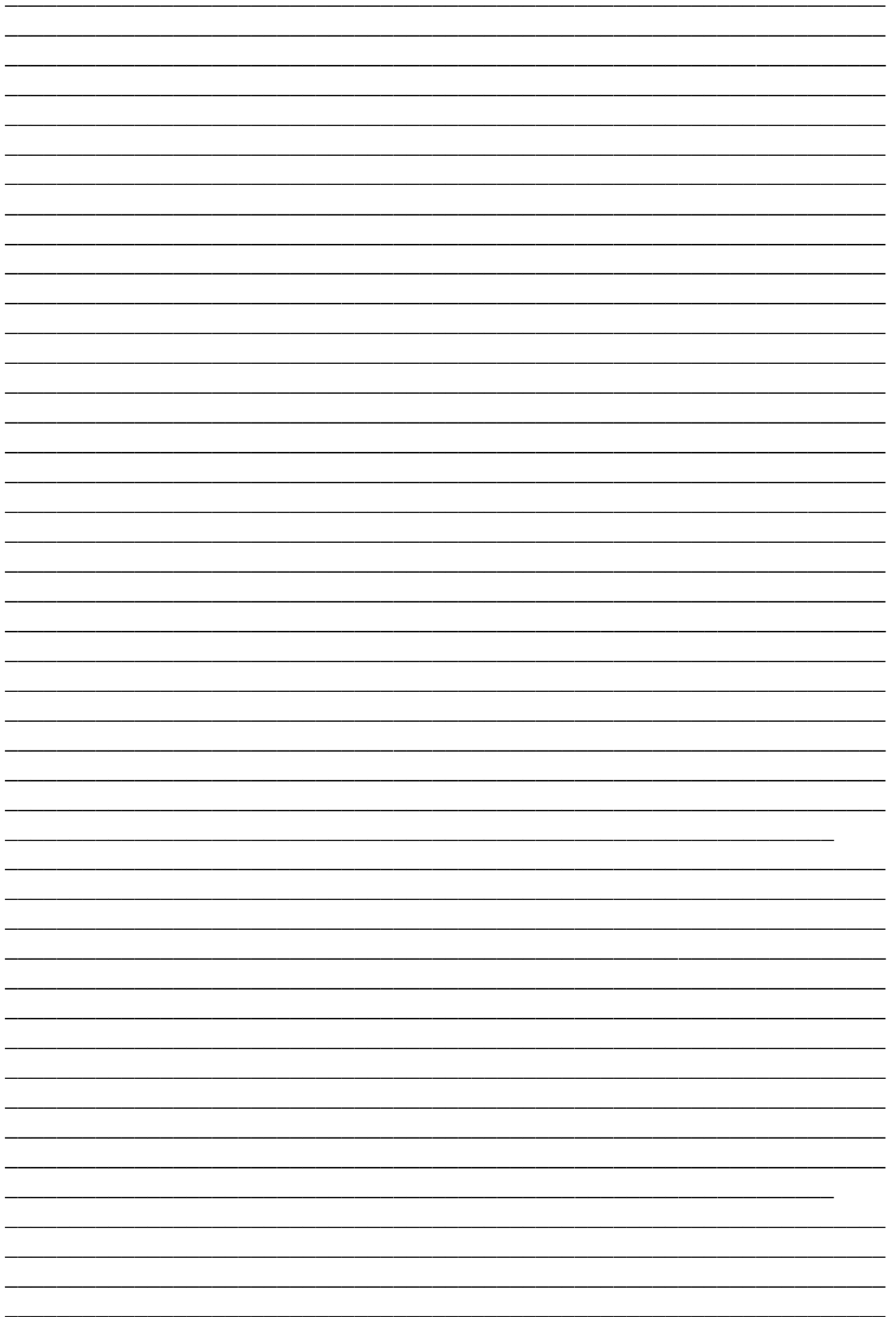
Т.М.Ураков.

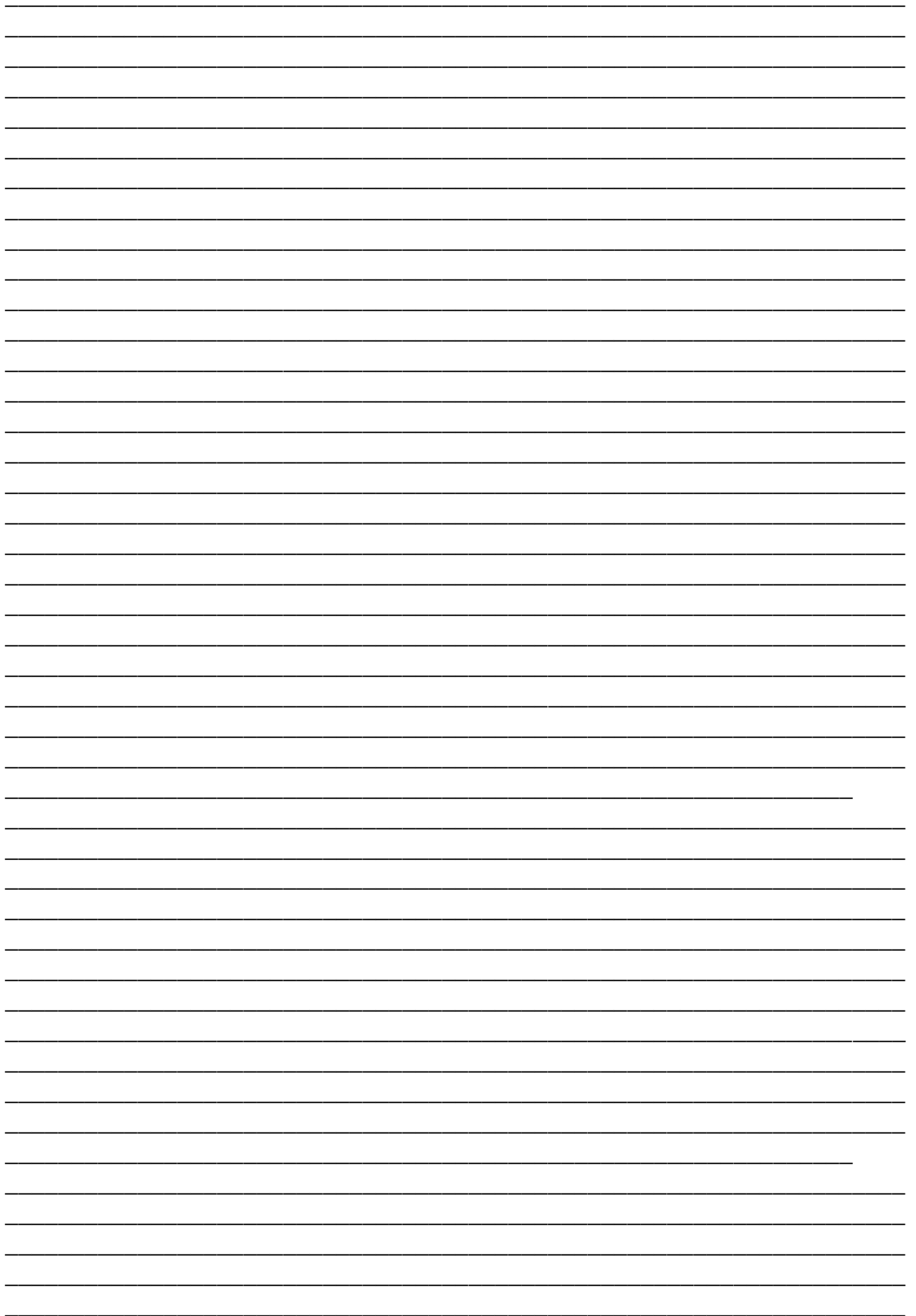
Foydalanilgan adabiyotlar ruyxati.

1. Uzbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi “Ta’lim tugrisidagi konuni. Oliy ta’lim me’yoriy xujjatlar tuplami. Toshkent “Shark” 2001 yil.
2. Uzbekiston Respublikasining “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi tugrisidagi konun. Oliy ta’lim Toshkent “Shark”
3. Uzbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni “Ta’lim-tarbiya va kadrlar tayyorlash tizimini tupdan islox qilish barkamol avlodni voyaga etkazish tugrisida. Barkamol avlod. Toshkent 1997 yil.
4. Karimov. I. A. “Varkamol avlod tarakkiyotining paydevori” Toshkent “Shark” 1998 yil
5. Karimov. I. A. “Varkamol avlod orzusi” Toshkent “Shark” 1999 yil.
6. Karimov. I. A. “Bizning bosh maksadimiz jamiyatni demokrattsiyalash” Toshkent 2005 yil.
7. I. Karimovning 2011 yilda “mamlakatni ijtimoiy-iktisodiy rivojlantirish yakunlari va 2011 yilda iktisodiy isloxlarni chukurlashtirish 2012 yil Oliy ta’lim miyo’riy xujjatlar tuplami. Toshkent “Shark” 2001 yil
8. И. Каримов «Yuksak bilimli va intellektual rivojlangan avlodni tarbiyalash- mamlakatni barqaror tarakkiy etirish va modernizatsiya qilishning eng muxum sharti» mavzusidagi xalqaro konferentsiya
Дустлик байроги газетаси. 21-февраль 2012 йил 15-сони.

9. I.A.Karimov Yevropa xavsizlik va hamkorlik tashkiloti “talik kelajakga yo’naltirilgan sarmoya” mintaqaviy konfrensiya ishtirokchilarga yo’nalgan tartib-2004yil. № 28
10. Karimov .I.A. Barkamol avlod orzusi-T...,”Sharq ” 1998,83 bet
11. Mavlanova.R, Turaeva O,Xolikberdiev K “Pedagogika” Toshkent O’qituvchi 2001 yil
12. Azizxujaeva N.N “Pedagogik texnologiya va pedagogik maxorat” 2003 yil.
Tojiboeva D. “Iqtisodiyot nazariyasi fanining o’qitish metodi” TMI 2003 yil.
Xalk ta’limi 2007 yil sonlari
13. 2012 yilning 17-fevral kuni Prezidentimiz Islom Karimov tashabbusi bilan tashkil etilgan «Yuksak bilimli va intellektual rivojlangan avlodni tarbiyalash-mamlakatni barqaror tarakkiy etirish va modernizatsiya qilishning eng muxum sharti» mavzusidagi xalqaro konferentsiya Dustlik bayrogi gazetasi.21-fevral 2012 yil 15-soni
14. Karimov.I.A. «O’zbekiston iqtisodiy islohatlarni chuqurlashtirish yo’lida» Toshkent: “O’zbekiston”1995yil.
15. Karimov.I.A «O’zbekistonning o’z istiqlol va taraqqiyot yo’li» Toshkent: «O’zbekiston» 1992 yil
- 16.Karimov.I.A. «Vatan ravnaqi uchun har-birimiz ma'sulmiz» Toshkent: «O’zbekiston» 9-tom 2001 yil
17. Karimov.I.A. «Isloxatlar strategiyasi mamlakatimiz iqtisodiy solohiyatini yuksaltirishdir» Xalq so’zi gazetasi ,20-fevral 2003 yil
18. Karimov.I.A. «Yangi xayotni eskicha karash va yondashuvlar bilan ko’rib bo’lmaydi» O’zbekiston ovozi gazetasi 17-fevral 2005 yil.
19. Karimov.I.A. «Bizning bosh maqsadimiz jamiyatni demokratlashtirish va yangilash,mamlakatni modernizatsiya va isloh etishdir.Toshkent «O’zbekiston»2005 yil.
20. Karimov .I.A. «Erishilgan yutuqlarni mustahkamlab,yangi marralar sari izchil harakat qilishimiz lozim» Xalq so’zi gazetasi 11-fevral 2006 yil.
21. Makonnill K,Bryus, Ikanomiks,gl.2.M «Infrall» 1999 yil
22. «Manaviyat ilmu fan va iqtisodiy bilim yoshlar tarbiyasiga xizmat qilsin» mavzusidagi Respublika ilmiy amaliy konfrensiya materiallari» Toshkent:25-noyabr 2004 yil.
23. Tezisi doklada «Mejdunarodnoy nauchno-prakticheskiy konfrentsii na temu satsialno ekonomicheski problemo` perexodnoy ekonomiki» opit,obobsheniya,zakonomernosti» Sank- peterburg 2005 goda.
24. Tojiboeva.D: « Iqtisodiyot nazariyasi» o’quv qo’llanma.Toshkent «O’qituvchi» 2002 yil.
25. Fesher S; Donnbush R,Shmalenzi R «Ekonomika» chast-1 glava -1 M: 1999 godu.
26. Shodmanov Sh,Alimov R,Juraev T : « Iqtisodiyot nazariyasi» o’quv qo’llanma.Toshkent «Moliya» 2002 yil.
27. «Ekonomicheskaya teoriya» Uchebnik. Pod red Nikolasov1,N.M. «Proekt» 1998 g.

(korxonona tashkilot nomi)

Taqrizchi :

_____ (familiyasi, ismi, sharifi) _____ (imzo)

_____ (sana)

Bitiruv malakaviy ishini baholash mezonini

Tabiatshunoslik fakul'teti « Geografiya va iqtisodiyot nazariyasi» kafedrasi.

Bitiruv malakaviy ishi himoyasi

Himoya vaqti: _____

Bitiruvchi: _____

Mavzuning dolzarbligi	Bajarilgan ishning mustaqillik darajasi	Amaliy ahamiyati	Adabiyotlardan foydalanish darajasi
12	32	16	10

Ishning	BMI himoyasi	Umumiy ball	№
---------	--------------	-------------	---

rasmiylashtirilish i			
10	20	100	

DAK raisi: _____

DAK a`zolari: _____

